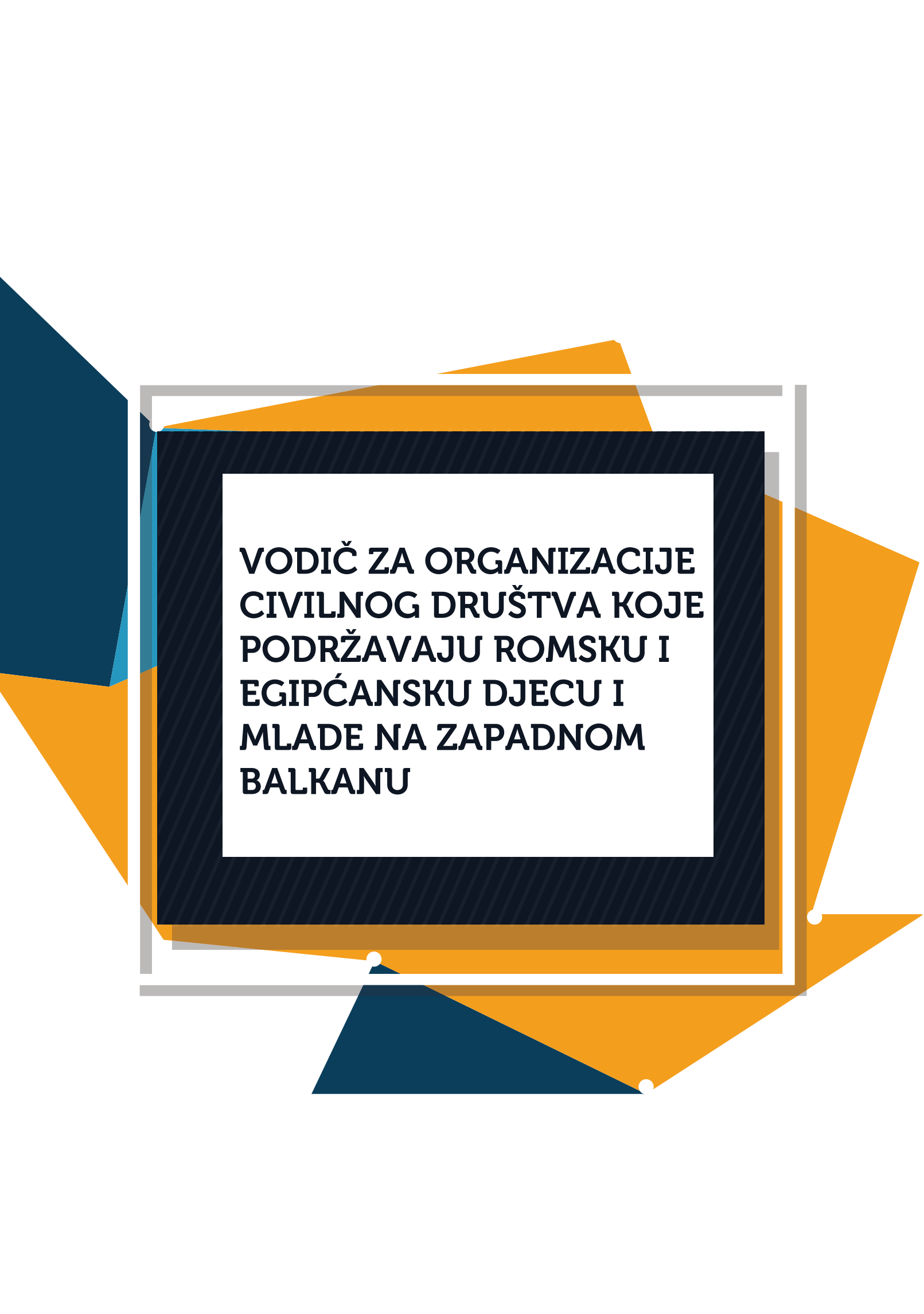

VODIČ ZA ORGANIZACIJE CIVILNOG DRUŠTVA KOJE PODRŽAVAJU ROMSKU I EGIPĆANSKU DJECU I MLADE NA ZAPADNOM BALKANU

**VODIČ ZA ORGANIZACIJE
CIVILNOG DRUŠTVA KOJE
PODRŽAVAJU ROMSKU I
EGIPĆANSKU DJECU I
MLADE NA ZAPADNOM
BALKANU**

Autor: Violeta Kola

Objavio: ARSIS, 2017.

Zaštićeno autorskim pravom © ARSIS, 2017.

Sva prava zadržana. Nije dozvoljeno kopiranje, distribuiranje publikacije ili pojedinih dijelova publikacije bez prethodne saglasnosti autora/vlasnika autorskih prava.

Ova publikacija je nastala u okviru projekta "Osnaživanje mladih u riziku od socijalne isključenosti" koji je finansirala Evropska unija. Evropska unija ne dijeli nužno stavove koji su iznijeti i u ovoj publikaciji.

Sadržaj

1. Opšte informacije o vodiču.....	7
2. Sažetak.....	9
3. Lista stručnih termina.....	11
4. Pregled stanja u zemljama Zapadnog Balkana, sastavljanje međunarodnih dokumenata o ljudskim pravima i nacionalnog pravnog okvira.....	13
5. Stanje ljudskih prava romske i egipćanske djece i mladih u zemljama regiona.....	15
5.1 Pravo romske i egipćanske djece i mladih na obrazovanje.....	15
5.2 Pravo Roma i Egipćana na zapošljavanje.....	15
5.3 Pravo romske i egipćanske djece i mladih na zdravstvenu pomoć.....	16
5.4 Pravo romske i egipćanske djece i mladih na smještaj, pravni identitet, blagostanje i socijalnu pomoć.....	16
6. Stanje ljudskih prava romske i egipćanske djece i mladih u zemljama regiona.....	18
6.1 Stanje ljudskih prava romske i egipćanske djece i mladih u Albaniji.....	18
6.2 Stanje ljudskih prava romske i egipćanske djece i mladih u Bosni i Hercegovini.....	18
6.3 Stanje ljudskih prava Roma i Egipćana u Makedoniji.....	19
6.4 Stanje ljudskih prava romske i egipćanske djece i mladih na Kosovu.....	19
6.5 Stanje ljudskih prava romske i egipćanske djece i mladih u Crnoj Gori.....	20
6.6 Stanje ljudskih prava romske i egipćanske djece i mladih u Srbiji.....	21
7. Odgovornosti i zadaci koje preduzimaju nevladine organizacije za pružanje zaštite, razvoja i socijalne inkluzije djeci i mladim Romima i Egipćanima.....	22
7.1. Zadaci NVO u području prevencije i zaštite od diskriminacije i društvene nejednakosti....	22
7.2. Saradnja i partnerstva za zaštitu i brigu o romskoj i egipćanskoj djeci i mladima u riziku.	23
8. Alternativne usluge za socijalnu zaštitu i pomoć romskoj i egipćanskoj djeci i mladima... 25	
8.1. Obavezna načela neprofitnih organizacija za pružanje usluga romskoj i egipćanskoj djeci i mladima.....	25
8.2. Preporučeni postupci u toku pružanja usluga romskoj djeci i mladima.....	26
8.3. Neposredne usluge podrške koje NVO mogu pružiti kako bi osnažili romsku i egipćansku djecu i mlade.....	26
8.3.1. Jačanje romske i egipćanske djece i mladih osnaživanjem njihovih porodica.....	27
8.3.2. Osnaživanje romske i egipćanske zajednice radi zaštite ljudskih prava i sloboda za razvoj i zaštitu djece i mladih.....	28
8.3.3. Usluge podrške romskoj i egipćanskoj djeci i mladima u njihovoj zajednici, dnevnim centrima za socijalnu pomoć i na terenu.....	30
9. (Preporučeni) Standardi za NVO koje rade sa romskom i egipćanskom djecom i mladima..	34
10. Načela i generalne radne vrijednosti, politika dječje zaštite, protokol o zaštiti djece i mladih, kodeks ponašanja.....	38
10.1. Politika zaštite djece (preporučeni primjerak).....	38
10.2. Protokol o sigurnosti djece i mladih.....	43
10.3. Kodeks ponašanja i etike za zaposlene koji pružaju usluge romskoj i egipćanskoj djeci i mladima.....	49
10.4. Zaštita djece i mladih kroz odabir osoblja (smjernice i procedure za nevladine organizacije)...	51

10.5. Profesionalni kodeks za romsku i egipćansku djecu i mlade i davaoce usluga (ključne kvalifikacije, zadaci i potrebne vještine za praktičare i treće strane koje pružaju usluge romskoj i egipćanskoj djeci i mladima)	53
11. Bibliografija	55
Aneks 1 Dobra praksa	58
Aneks 2: Obrazac za upućivanje na zaštitu djece	60
Aneks 3 - Kućne posjete / analiza napomena u bilježnici.....	63
Aneks 4 - Obrazac analize napretka / individualni plan zaštite djece	67

1. Opšte informacije o vodiču

Ovaj vodič je prije svega pisan za nevladine organizacije koje rade sa romskom i egipćanskom djecom i mladima u riziku, ali se odnosi i na druge organizacije, ustanove ili osobe koje rade sa njima i razvijaju osjećaj odgovornosti za njihovu integraciju i zaštitu od diskriminacije, nasilja, zlostavljanja, nemara ili eksploatacije. Isto tako, ovaj vodič može da posluži kao instrument za sve one koji pružaju socijalne usluge ovoj kategoriji stanovništva, ukazujući im na željene procedure, aktivnosti koje su se pokazale kao uspješne i skrećući pažnju na sve aspekte bitne u tom procesu.

Vodič ima za cilj da poboljša standarde i procedure koje NVO, koje nude usluge ugroženoj romskoj i egipćanskoj djeci i mladima, kao i drugoj djeci i mladima kojima je potrebna zaštita i integracija u društvo, treba da prepoznaju, prate i primjenjuju. Vodič stavlja akcenat na dobre prakse koje se već primjenjuju u nevladinim organizacijama i drugim organizacijama koje se bave Romima, a koje doprinose borbi protiv socijalne isključenosti.

Glavno načelo ovog vodiča je najbolji interes za djecu i mlade. Njegova vizija je stvaranje povoljnog okruženja za sigurno i zdravo odgajanje djece i mladih, podsticanje njihovog punog potencijala kako u smislu fizičkog tako i psihosocijalnog razvoja, njihovo socijalno i aktivno učestvovanje u svim segmentima koji utiču na njihove živote i garantuju napredak na polju ljudskih prava u okviru javnih usluga koje se odnose na djecu i mlade.¹

Vodič je kreiran u okviru projekta „Socijalno osnaživanje mladih u riziku“ (ARYSE) koji finansira Evropska unija i sprovodi mreža nevladinih organizacija Zapadnog Balkana koje već godinama rade sa djecom i mladima u riziku od socijalne isključenosti. Projektom koordiniše NVO **Juventas** (Crna Gora), a partneri u projektu su **ARSIS** (Albanija), Organizacija **Margina** (Bosna i Hercegovina), **HOPS** (Sjeverna Makedonija), **Lavirint** (Kosovo), **Prevent** (Srbija) i **SHL** Foundation (Njemačka). Projekat se bavi pitanjima koja se tiču djece i mladih koji su u kontaktu ili u sukobu sa zakonima i propisima, koji koriste droge, koji žive u porodicama koje su u kontaktu ili u sukobu sa pravnim sistemom i/ili koriste droge. Pitanja se, takođe, odnose i na djecu sa iskustvom života na ulici, romsku i egipćansku djecu i mlade i djecu bez roditeljskog staranja.

Vodič se sastoji od osam poglavlja kroz koja se obrađuju problematična pitanja romske i egipćanske djece i mladih u region kao i inicijative koje su vlade preduzele za njihovu integraciju u društvo. Vodič preporučuje određene procedure, tehnike rada i intervencije koje NVO mogu sprovesti u praksi, kako bi se smanjila diskriminacija, nejednakost, iskorišćavanje i socijalna isključenost djece i mladih Roma i Egipćana.

¹ Agjenda Kombetare Per te Drejtat e Femijeve Shkiperi 2017-2020 (Albanska nacionalna agenda za prava deteta 2017-2020, na engleskom).

Vodič je proizvod kontinuiranog procesa savjetovanja i konsultovanja sa partnerima unutar mreže i razmatranja svih međunarodnih dokumenata, izvještaja, studija i anketa u regionu, kao i nacionalnih zakonodavstava koja se tiču zaštite djece i mladih Roma i Egipćana. Takođe, bazira se na najboljim regionalnim i međunarodnim praksama za inkluziju, razvoj i socijalnu integraciju djece i mladih Roma i Egipćana.

Ovaj dokument ne sadrži sve metode i tehnike razvijene i primjenjivane od strane nevladinih organizacija, ali uključuje smjernice razvijene na osnovu iskustva i primjenjivanih metoda. Smjernice sadržane u ovom vodiču primjenjive su na različite vrste usluga koje NVO mogu pružati djeci i mladima romske i egipćanske populacije.

2. Sažetak

Pitanje Roma i zaštite njihovih prava, kao i njihove inkluzije u društva na Zapadnom Balkanu je pitanje na kom se radi kontinuirano u cilju razvijanja demokratskog društva. Zemlje u regionu ratifikovale su Međunarodnu konvenciju i druga dokumenta kojima se Romima i drugim rizičnim grupama pruža zaštita. Isto tako, zemlje Zapadnog Balkana učestvovala su u Deceniji romske inkluzije 2005-2015. kao i u EU okviru za nacionalne strategije za integraciju Roma do 2020. godine. Decenija inkluzije Roma je politička inicijativa čiji je cilj da iskorijeni diskriminaciju i sve poteškoće koje stavljaju Rome u nepovoljan položaj u odnosu na ostatak društva. Fokus je na obrazovanju, zapošljavanju, zdravstvu, stanovanju, zaštiti i socijalnoj inkluziji. U okviru Decenije inkluzije Roma, sve zemlje Zapadnog Balkana izradile su kako nacionalne strategije za integraciju Roma, tako i akcione planove za zaštitu, socijalnu inkluziju i razvoj romskih i grupa u riziku. U tom okviru, zemlje regiona su ostvarile dobar napredak u prilagođavanju i sprovođenju zakonodavstva u pogledu zaštite i socijalne inkluzije Roma. Izmijenile su postojeće i/ili donijele nove zakone koji se posebno odnose na zaštitu i socijalnu inkluziju djece i mladih Roma i Egipćana. Zemlje Zapadnog Balkana su počele ozbiljno da razmišljaju i o zaštiti, razvoju i integraciji romske i egipćanske djece i mladih, kao i drugih rizičnih grupa i pojedinaca u društvu, kroz sprovođenje zakonodavstva, brojnih politika i socioekonomskih programa. Ukoliko se napravi poređenje sa prethodnom decenijom, može se konstatovati da je postignut određeni napredak. Ali taj napredak i dalje je krhk i reverzibilan. Dosadašnji progres blijedi u poređenju sa širenjem i pogoršanjem fenomena socijalne isključenosti koji utiče na vitalne sektore za romsku zajednicu, posebno za romsku i egipćansku djecu i mlade koji su najranjiviji i nezaštićeni. Oni su i dalje zanemareni, zlostavljani, iskorišćavani od strane svojih porodica, diskriminirani i nezaštićeni u društvenom okruženju i u velikom su riziku zbog života na ulici. Dokaz za sve ovo su loši životni uslovi, nedostatak zdravstvene zaštite, nizak nivo dostupnosti obrazovnog sistema, visoka stopa nezaposlenosti mladih, diskriminacija, kao i niska stopa dostupnosti na tržištu rada, nedostatak stručnog usavršavanja i kvalifikacija i nedovoljna socijalna i pravna zaštita.

Nevladine organizacije igraju važnu ulogu u prepoznavanju, otkrivanju, ublažavanju i otklanjanju određenih socijalnih i drugih problema koji se odnose na djecu i mlade. Posebno romske organizacije imaju veoma dobru saradnju i povezanost sa romskom zajednicom. Te organizacije imaju važnu ulogu i ključni su potencijalni akteri u borbi protiv diskriminacije i socijalne isključenosti djece i mladih Roma i Egipćana.

Postoji značajan broj romskih i neromskih organizacija u regionu Zapadnog Balkana koje djeluju u području ljudskih prava. Njihov fokus je, između ostalog, na zaštiti, razvoju i integraciji romske i egipćanske djece i mladih u društveni život. NVO su ključni pružaoci usluga u mnogim aspektima kao što su praktična podrška, informacije, savjetovanje, zdravstvene i socijalne usluge i pravni savjeti. Nevladine organizacije imaju veliki uticaj na osiguravanje najboljih praksi i modela za zaštitu

djece i mladih Roma i Egipćana. Njihove aktivnosti uslovile su veliki napredak u regionu u vezi sa zaštitom prava djece uopšte, kao i zaštitom romske i egipćanske djece i mladih. Imale su i veliki uticaj na smanjenje nejednakosti u ljudskom i ekonomskom razvoju romske i egipćanske zajednice i smanjenje sveprisutnog jaza između životnih uslova i blagostanja Roma i neroma.²

Zaštita djece i mladih i promovisanje njihovog blagostanje je zajednička odgovornost i treba da uključuje sve strukture i službe, djecu/mlade i njihove porodice. Uzimajući to u obzir, svako ko je u kontaktu sa djetetom treba da igra aktivnu ulogu u prepoznavanju problema, pronalaženju rješenja i pružanju konkretne pomoći na koordinisan i kooperativan način. Sve odgovarajuće institucije i stručnjaci treba da budu upoznati sa svojim ulogama i ulogom drugih stručnjaka, kako bi najefikasnije saradivali.³

2 http://ec.europa.eu/governance/social-ngos_en.pdf

3 Udhëzues i procedurave për identifikimin, ndihmën e menjëhershme referimin e fëmijëve në situatë rruge, OSCE, Tiranë, 2015.

3. Lista stručnih termina

Popis važnih termina i njihovih definicija u kontekstu ovog dokumenta.

Dijete - Konvencija definiše dijete "kao osobu mlađu od 18 godina, osim ako zakoni određene zemlje ne postave manju starosnu dob za punoljetstvo". (Konvencija o pravima djeteta Ujedinjenih nacija, član 1, 2. septembar 1990).

Mladi - Ujedinjene nacije definišu mlade kao osobe u dobi od 10 do 24 godine. Međutim, prema mišljenju Savjeta Evrope, osobe do 30 godina smatraju se mladima. Većina zemalja Zapadnog Balkana definiše „mlade” kao starosnu grupu od 15/16 do 30 godina.

Djeca / mladi - u ovom dokumentu pojam dijete i mladi spajaju se u binomni oblik za Ujedinjene nacije i Savjet Evrope koji definišu starosnu grupu 10-18 i 15-18 kao mlade, dok Konvencija o pravima djeteta Ujedinjenih nacija u članu 1 definiše gore navedenu starosnu grupu kao „djeca”.

Dijete u riziku - dijete koje pati zbog kršenja i uskraćivanja prava ili zaštite koji su mu garantovani važećim zakonodavstvom. Dijete nije u stanju da se brine o sebi ili iz različitih razloga nema sposobnosti za to.

Mladi u riziku - definišu se kao mladi koji pate zbog uskraćivanja ili kršenja prava i zaštite propisanih zakonodavstvom koje je na snazi zbog uslova u kojima žive - kada su beskućnici, napušteni, zavisni od opojnih supstanci, bez posla ili rade u visokom riziku ili su u sukobu sa zakonom.

Zaštita djeteta - radnja preduzeta protiv svih oblika nasilja, zlostavljanja, iskorišćavanja i nemara prema djetetu, kao što su otmica, seksualno iskorišćavanje, rad djece, trgovina ljudima i druge štetne tradicionalne prakse kao što je sakaćenje genitalija i dječji brak.

Najbolji interes djeteta / mladih - mora biti primarna briga prilikom donošenja odluka koje mogu da utiču na njih.

Povjerljivost - načelo po kome se informacije prikupljene tokom pružanja usluga i upravljanja predmetima koriste samo za definisanje potreba djece/mladih i zaštitu od štete i rizika. Praksa je da se podaci čuvaju u tajnosti, a ne da se dalje šire.

Zlostavljanje - zlostavljanje ili maltretiranje djeteta predstavlja sve oblike fizičkog i/ili emocionalnog zlostavljanja, seksualnog zlostavljanja, zanemarivanja ili nemarnog tretmana, komercijalnog ili drugog iskorišćavanja, što ima za posljedicu stvarnu ili moguću štetu za zdravlje djeteta, njegov opstanak, razvoj ili dostojanstvo u kontekstu odnosa odgovornosti, povjerenja ili moći (Svjetska zdravstvena organizacija, 1999).

Prevenција - rad ili praksa sprovođenja politika za zaštitu i socijalnu inkluziju djece/mladih kroz podizanje svijesti o njihovom zlostavljanju i prijetećim rizicima.

Diskriminacija - negativno neopravdano ponašanje prema grupi ili članovima koji su identifikovani u grupi.

Vršnjačko nasilje (eng. bullying) - svako ono ponašanje koje je štetno po fizičko i psihičko zdravlje djeteta, a koje obuhvata različite forme poput udaranja, vrijeđanja, ismijavanja, ogovaranja, društvene izolacije, kao i nasilje posredstvom korišćenja digitalnih uređaja (slanje uvredljivih poruka, slika, komentara i slično)

Segregacija - smatra se setom radnji ili stanja koja izdvajaju nekog zbog siromaštva, etničke pripadnosti, uvjerenja, stavova i slično.

Socijalna isključenost - isključenost iz preovladavajućeg društvenog sistema i njegovih prava i privilegija, obično kao posljedica siromaštva ili pripadnosti manjinskoj društvenoj grupi.

Napuštanje - fenomen uskraćivanja podrške ili pomoći nekom, posebno uprkos dužnosti ili odgovornosti.

Zanemarivanje - predstavlja propust ili nemogućnost roditelja/staratelja da se osigura razvoj djeteta na svim poljima: zdravlje, obrazovanje, emocionalni razvoj, hrana, sklonište i sigurni životni uslovi, zavisno od resursa koji su dostupni porodici ili starateljima. Velika je vjerovatnoća da će nanijeti štetu djetetovom zdravlju, fizičkom, mentalnom, duhovnom, moralnom ili društvenom razvoju.

Iskorišćavanje - komercijalno ili drugo iskorišćavanje djeteta odnosi se na korišćenje djeteta/mladih u radu ili drugim aktivnostima u korist drugih. To uključuje, ali nije ograničeno na prinudni dječji rad (prosjačanje) i prostituciju djece, obavezni rad ili usluge, ropstvo.

Standard - odnosi se na sve zahtjeve, nivoe kvaliteta i karakteristike uspostavljene kao pravilo za pružanje različitih usluga.

Korisnik - kako dijete tako i odrasla osoba koja ima pravo i određenu potrebu, kao što je određena usluga ili finansijska pomoć.

Vođenje slučaja - Vođenje slučaja je metod socijalnog rada u kojem se, u saradnji sa korisnikom, procenjuju potrebe, aranžiraju i koordinišu usluge, obavljaju monitoring i evaluacija i zastupaju najbolji interesi korisnika (NASW, 1992; 2013). Predstavlja proces pružanja usluga i olakšavanje pristupa uslugama djetetu kome je potrebna briga, zaštita i podrška. Radi se o standardizovanom sistemu koji se koristi u slučajevima rizika tako da se njima rukuje kompetentno, na vrijeme i sa akcentom na standarde pružanja usluga.

Zaštita od svih oblika nasilja - vlade moraju učiniti sve što je u njihovoj moći kako bi osigurale da djeca budu zaštićena od svih oblika nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja od strane roditelja ili bilo kog drugog ko se brine o njima. (Konvencija o pravima djeteta, član 19)

Korisnici usluga - djeca/mladi koji su u situaciji visokog rizika i hitne potrebe za zaštitom i u tom kontekstu koriste usluge i servise koje pružaju institucije ili organizacije, a koje se mogu odnositi na oblast zdravlja, socijalne i psihološke podrške, finansijske podrške, itd.

Hitni slučajevi - Djeca/mladi postaju hitni slučajevi kada im nije pružen nikakav medicinski ili drugi tretman i stoga teška povreda može ugroziti njihov život ili može prouzrokovati trajnu štetu ili mogu podleći zlostavljanju koje se smatra krivičnim djelom.

Participacija - svako dijete mora da bude slobodno da kaže šta misli, osjeća i želi i da učestvuje u donošenju odluka koje utiču na njihove živote.

4. Pregled stanja u zemljama Zapadnog Balkana, sastavljanje međunarodnih dokumenata o ljudskim pravima i nacionalnog pravnog okvira

Pitanje zaštite ljudskih prava Roma službeno je prvi put razmotreno 1977. godine u Rezoluciji potkomisije UN o sprečavanju diskriminacije i zaštiti romske manjine. Kasnije, u avgustu 1991. godine, potkomisija je skrenula pažnju na zaštitu romske zajednice i njihovih građanskih, političkih, ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava. Svi naponi i sudski procesi za zaštitu Roma intenzivirani su Rezolucijom „O zaštiti Roma ” koju je odobrila Komisija za ljudska prava Ujedinjenih nacija 4. marta 1992. godine. Između ostalog, Rezolucijom su pozvane zemlje da odobre sve potrebne mjere kako bi se uklonio bilo koji oblik diskriminacije Roma. Činjenica da je u martu 1979. godine Međunarodna romska unija dobila priznanje od strane Ujedinjenih nacija kao nevladina organizacija koja zastupa Rome, njena klasifikacija u romske nevladine organizacije druge kategorije u martu 1993. pojačala je sve napore koji su se ulagali u pitanje Roma i zaštitu njihovih ljudskih prava u svim zemljama Evrope, uključujući i zemlje Zapadnog Balkana⁴. Tokom 2010. i 2011. godine postignut je veliki napredak u jačanju obaveza evropskih institucija suočenih sa problemom isključenosti Roma. Okvir Evropske unije za nacionalne strategije za integraciju Roma do 2020. predstavlja veliki iskorak zahtijevan od strane romskih aktivista širom Evrope. „Strazburška deklaracija” Savjeta Evrope o Romima pozvala je političke sile da preduzmu konkretne mjere za rješavanje ovog važnog pitanja.⁵

Prvi multinacionalni projekat u Evropi sa ciljem aktivnijeg poboljšanja načina života i životnih uslova Roma, smanjenja siromaštva i borbe protiv socijalne isključenosti kroz političke reforme i programe bio je **Decenija za inkluziju Roma** koja je trajala od 2005. do 2015. godine. Političko opredjeljenje devet zemalja centralne i jugoistočne Evrope za smanjenje nejednakosti u smislu ljudskog i ekonomskog razvoja romskog naroda olakšava smanjenje jaza između životnih uslova i blagostanja Roma i neroma. Aktivno je učestvovala u preduzimanju mjera protiv siromaštva i socijalne isključenosti sprovođenjem političkih reformi i programa koji su izrađeni kako bi „iskorijenili” začarani krug siromaštva, bijede i socijalne isključenosti u kojem se nalaze mnogi Romi. Devet zemalja centralne i jugoistočne Evrope, partneri u ovom projektu, razvili su Decenijski nacionalni akcioni plan koji određuje ciljeve i pokazatelje u prioritetnim područjima Decenije Roma: obrazovanje, zapošljavanje, zdravlje i smještaj i oni su identifikovani kao četiri „prioritetna područja” čak i unutar EU Okvira za nacionalne strategije za integraciju Roma do 2050. godine⁶.

Nacionalne strategije zemalja centralne i jugoistočne Evrope i njihovi akcioni planovi za sprovođenje strategija (bez Kosova) izrađenih u okviru **Decenije Roma**, pokrivaju sve segmente od značaja za život Roma i Egipćana i mladih koji žive na ulici. To su dokumenta koji se u osnovi temelje na ljudskim pravima i djeluju kao podsticaj vladama da pronađu rješenja za sva pitanja koja se tiču djece i mladih Roma i Egipćana na polju obrazovanja, zdravlja, zapošljavanja, smještaja, zaštite i socijalne inkluzije. Ovi dokumenti su dobar orijentir u preduzimanju mjera u određenim područjima posebnih politika za Rome i Egipćane, kao što su registracija građana, pristup pravosuđu, obrazovanje, interkulturalni dijalog, zapošljavanje, razvoj i poboljšanje kapaciteta, zdravlje, stanovanje i urbana integracija, socijalna zaštita i učestvovanje u donošenju odluka, itd. Sve zemlje regiona saraduju sa akcionom

4 Elisabeta Osmanaj: “E drejta për arsim e komunitet rom në kuadrin e integritit të Republikës së Shqipërisë në Bashkimin Evropian” („Pravo na obrazovanje romske zajednice u okviru integracije Republike Albanije u Evropsku uniju”).

5 Izvještaj: **Ljudska prava Roma i zajednica putnika u Evropi**, Savjet Evrope, februar 2012.

6 Dekada e perfishirjes se romeve Shkiperi-PKV 2010-2015 (Dekada inkluzije Roma u Albaniji -PKV 2010-2015).

jedinicom za romsku integraciju Savjeta za regionalnu saradnju (SRS) 2020 (IR 2020) u vezi sa razvojem regionalnih standarda o budžetu za pravilnike o integraciji Roma i Egipćanaa.⁷

Sve zemlje Zapadnog Balkana ratifikovale su sve međunarodne univerzalne sporazume o ljudskim pravima i zaštiti od diskriminacije. Zakonodavni okviri su u skladu sa sudskom praksom Evropskog suda za ljudska prava. Osnovna načela antidiskriminacije sadržana su u ustavima zemalja Zapadnog Balkana i svim odgovarajućim zakonima i dokumentima. Uprkos različitim načinima i oblicima rješavanja diskriminacije, ustavi u zemljama Zapadnog Balkana izražavaju ozbiljnu predanost pružanju i garantovanju jednakosti svim građanima u pogledu poštovanja ljudskih prava i osnovnih sloboda, strategija za manjinska ljudska prava i ravnopravnost polova. Ustavi Albanije, Makedonije, Srbije i Bosne i Hercegovine propisali su na ovaj ili onaj način zaštitu ljudskih prava, osnovnih sloboda, jednakosti i integraciju Roma i Egipćana ili drugih manjina i grupa ljudi. Pokazalo se, ipak, da postoji problem da se ova zajednica direktno uključi u proces donošenja odluka.

U svim zemljama regiona postignut je napredak u primjeni zakonodavstva koje ima za cilj pružanje zaštite i socijalno uključivanje romskog naroda. Sve zemlje donijele su zakone o suzbijanju diskriminacije, osnovali su posebne institucije za rješavanje svih zahtjeva u vezi sa diskriminacijom i odobrili zakone o besplatnoj pravnoj pomoći. Iako nijedan od odgovarajućih zakona ne predviđa najdirektnije pružanje besplatne pravne pomoći u slučajevima diskriminacije na osnovu etničke pripadnosti, oni ne isključuju ovu vrstu pomoći u sličnim slučajevima (BRPI).⁸

U okviru **Decenije Roma** zakoni su ponovo razmotreni i dopunjeni kako bi se osigurala socijalna sigurnost, zdravstveno osiguranje, obrazovanje, zapošljavanje i smještaj, itd. Pravni okvir za razvoj i integraciju Roma i Egipćana u svim zemljama Zapadnog Balkana prilično je povoljan i definiše obavezu njihove zaštite od ekstremnog siromaštva i socijalne isključenosti. Danas veći broj mladih Roma pohađa srednju školu i fakultet. U pojedinim zemljama regiona, romski profesionalci čine dio sistema u resornim ministarstvima, rade za policiju i sektore lokalne i regionalne uprave. Romi, takođe, aktivno doprinose privatnom sektoru u određenim regijama. Ovo je veliki napredak u odnosu na uslove i situaciju prije deset godina. Međutim, situacija i dalje nije zadovoljavajuća, stepen socijalne isključenosti je velik, a da bi se situacija promijenila, potrebno je uložiti značajne napore u poboljšanja u svim oblastima.

Uprkos povoljnom zakonodavnom okviru i svim naporima koji se ulažu za poboljšanje socijalnih i ekonomskih uslova romskog naroda, mnoga socijalna pitanja i dalje su sveprisutna i otvorena u regionu Zapadnog Balkana. Izazov za svaku od zemalja regiona je sprovođenje usvojenih zakona, kao i kreiranje dobro koordinisanog međusektorskog pristupa rješavanju problema.

⁷ Izvještaj: **Ljudska prava Roma i zajednica putnika u Evropi**, Savjet Evrope, februar 2012.

⁸ Praktikat më të mira për integrimin e Romëve (BPRI) Raporti rajonal mbi antidiskriminimin dhe Pjesëmarrjen e Romëve në vendimmarrjen lokale, Maj 2013, © OSCE/ODIHR 2013 (Najbolje prakse za integraciju Roma (BPRI): Regionalni izvještaj o antidiskriminaciji i učešću Roma u donošenju lokalnih odluka, maj 2013, OSCE / ODIHR 2013).

5. Stanje ljudskih prava romske i egipćanske djece i mladih u zemljama regiona

Glavna pitanja kada govorimo o djeci i mladima Romima i Egipćanima koji su u posebnom riziku, odnosi se na obrazovanje, zdravlje, zapošljavanje, smještaj i socijalnu zaštitu.

» 5.1 Pravo romske i egipćanske djece i mladih na obrazovanje

Iako je obrazovanje sektor koji je ostvario značajan napredak, uključenost ljudi u riziku u obrazovni sistem, posebno uključivanje mladih Roma i Egipćana, zabrinjava sve zemlje Zapadnog Balkana⁹. Pozivajući se na procjene, 60-70% romske djece, posebno djevojčica u starosnoj dobi od 6 do 16 godina ne stiče obavezno obrazovanje. Oni nisu pohađali ni osnovnu školu, niti su napustili školu, pa stoga imaju jako nizak nivo obrazovanja. Različita istraživanja naglašavaju da u zemljama Zapadnog Balkana svaka generacija ima oko 20.000 mladih koji ne pohađaju srednju školu. U prosjeku 25-30% romske omladine od 16 do 19 godina uspije da završi srednje obrazovanje, u poređenju sa 65% mladih neroma koji se upisuje u školu. Nepismenost koja se procjenjuje na 25-30% populacije pogađa uglavnom djecu, a posebno onu u riziku. Više od 60% nepismenih Roma pripada starosnoj grupi od 15 do 25 godina. Siromaštvo, nedostatak skloništa i smještaja, nasilje u porodici, segregacija, diskriminacija, zlostavljanje, nedostatak kvalifikovanog osoblja i nemogućnost komuniciranja na službenom jeziku, glavni su razlozi što romska djeca i mladi napuštaju školovanje. Postoje mnogi programi u zemljama regiona koji nastoje da riješe problem „odustajanja” romske i egipćanske djece/mladih, koji uključuju nastavnike i studente, ali ostaju neučinkoviti. Obrazovni i društveni sistem na Zapadnom Balkanu još uvijek nije pronašao odgovarajuće mehanizme kako bi se garantovala inkluzija romske i egipćanske djece i mladih u sve faze obrazovnog sistema i kako bi se odvratili od napuštanja škole.

» 5.2 Pravo Roma i Egipćana na zapošljavanje

Tržište rada postavlja mnoge izazove za integraciju Roma, a iskustvo pokazuje da u čitavoj Evropi oni uglavnom obavljaju lošije plaćene poslove koji zahtijevaju nizak ili uopšte ne zahtijevaju stepen kvalifikacije. U nekim zemljama regiona, nivo nezaposlenosti mladih Roma je 4 do 5 puta veći u poređenju sa nezaposlenošću neroma. Nivo nezaposlenosti za mlade je vrlo visok. Isto važi i za neobrazovane i nekvalifikovane, siromašne i druge ranjive osobe, naročito djevojke i žene zbog polne diskriminacije, ranog i prisilnog braka i trudnoće. Nezvanično, 70% mladih Roma i Egipćana nema zvaničan posao, tako da se u statistikama vode kao nezaposleni. Romska i egipćanska omladina i svi mladi na ulici uopšte nemaju jednak pristup zapošljavanju i imaju ograničen pristup servisima koji pomažu pri zapošljavanju. Diskriminacija i nedostatak kvalifikacija onemogućava da romskoj i egipćanskoj omladini budu dostupni kvalifikovani i dobro plaćeni poslovi.¹⁰ Stoga, mladi Romi se okušavaju uglavnom na neformalnom tržištu rada (recikliranje, putujuća trgovina) i na neformalnim poslovima koji nude brze usluge, iako su izloženi riziku od suočavanja sa zakonom zbog nezakonite ili kriminalne prirode posla (trgovina drogom, prostitucija, otmice, itd). Fenomen prosjačenja je velik poremećaj i najviše je uticao na romsku djecu, posebno romske djevojke i majke

9 Raport: Të Drejtat e Romëve dhe të Komuniteteve Shtegtare në Europë, Këshilli i Europës, Shkurt 2012- www.commissioner.coe.int (Izveštaj: **Ljudska prava zajednica Roma i putnika u Evropi**, Savjet Evrope, februar 2012, www.commissioner.coe.int.)

10 Elisabeta Osmanaj: "E drejta për arsim e komunitetit rom në kuadrin e integritit të Republikës së Shqipërisë në Bashkimin Evropian" („Pravo na obrazovanje romske zajednice u okviru integracije Republike Albanije u Evropsku uniju”).

sa novorođenčadima. Nezaposlenost, siromaštvo, diskriminacija, rad na crnom tržištu i rad na ulici predstavljaju veliku opasnost za romsku djecu i mlade koji lako mogu postati žrtve trgovine i prostitucije. Ne postoje zvanične statistike, ali ankete pokazuju da je više od 40-50% romske djece i mladih na ulici zbog siromaštva i bijede izloženo i pogodeno fenomenom trgovine ljudima i prostitucije.

» 5.3 Pravo romske i egipćanske djece i mladih na zdravstvenu pomoć

Uprkos pravnom okviru zemalja Zapadnog Balkana koji štiti i podržava Rome, diskriminacija ove populacije u zdravstvenom sistemu je izražena. To se može primijetiti na nivou uključenosti ove zajednice, te učestalosti posjeta zdravstvenim ustanovama (pedijatrija), domovima zdravlja, bolnicama, porodilištima i posebno specijalizovanim zdravstvenim uslugama. Romi se suočavaju sa diskriminacijom u gotovo svim zdravstvenim ustanovama, uključujući i službe hitne pomoći. Isto tako, romske porodice nemaju finansijskih sredstava za kupovinu lijekova koji su potrebni za liječenje bolesti. Djeca romske i egipćanske zajednice imaju lošije zdravlje u poređenju sa ostalom populacijom. Mnogi zdravstveni problemi koje imaju uzrokovani su siromaštvom, neuhranjenošću, zanemarivanjem, nasiljem, teškim ili rizičnim poslovima, dugim radnim danom, vrlo ekstremnim uslovima smještaja i nedovoljnom higijenom. Zbog nedostatka ličnih dokumenata i riješenog stambenog pitanja, Romi su lišeni standardnih zdravstvenih usluga.¹¹ Oni nisu uključeni u programe zdravstvene zaštite, jer su finansijski onemogućeni da plaćaju doprinose za zdravstveno osiguranje ili nisu registrovani kao nezaposleni, niti kao osobe koje traže posao. Mogućnost pružanja specijalizovanog liječenja i zdravstvene zaštite mladima koji koriste opojne supstance, alkohol ili imaju zarazne i/ili polno prenosive bolesti vrlo je ograničena, a to uzrokuje velike probleme i zabrinutost. Sve u svemu, ne preduzimaju se zadovoljavajuće mjere u području preventivne zdravstvene zaštite, seksualne zdravstvene zaštite, reprodukcije i planiranja porodice za Rome i Egipćane.

» 5.4 Pravo romske i egipćanske djece i mladih na smještaj, pravni identitet, blagostanje i socijalnu pomoć

Romske porodice nemaju siguran smještaj. Diskriminacija Roma u vezi sa skloništem i smještajem je jako prisutna u svim zemljama Zapadnog Balkana. Usporedna analiza zasnovana na studiji UNDP i Svjetske banke 2011. godine ukazuje na to da u prosjeku 30% Roma živi u uništenim kućama ili barakama, a brojke pokazuju da tako živi 36% pripadnika ove populacije u Albaniji, 36% u Bosni i Hercegovini, 38% u Srbiji i 42% u Crnoj Gori. Romska naselja nemaju koristi od komunalnih usluga kao što su pitka voda, struja, vodovodni sistemi, sakupljanje otpada i održavanje puteva.¹²

Više od 70-80% romskih porodica živi u neformalnim naseljima i na zemljištima koja ne posjeduju, pa su često pod prijetnjom prisilnog iseljenja. Broj prisilnih iseljenja povećao se posljednjih godina u pojedinim zemljama regiona.

Novoformirane romske porodice ne posjeduju kuće i stanove, tj. vlastite stambene jedinice.

Oni moraju da žive u mnogobrojnim porodicama i u nedovoljno velikim prostorima gdje su uslovi takvi da su jedva dovoljni za opstanak. Teškoće u životnim uslovima dovode do nasilja, razvoda, nemara i napuštanja djece. Nezvanične informacije pokazuju da je više od 60% romske

11 Udhërrëfyes referimi për mbrojtjen e të drejtave të fëmijëve viktimë të trafikimit në Europë (Smjernice o zaštiti prava dece žrtava trgovine ljudima u Evropi)

12 UNDP, INSTAT-Romët dhe egjiptianët në Shqipëri: Profili social-demografik dhe ekonomik bazuar në censusin 2011- Prill, 2015, (Romi i Egipćani u Albaniji: Socio-demografski i ekonomski profil zasnovan na popisu stanovništva od 2011, UNDP, INSTAT - april 2015).

djece i mladih neregistrovano i da nemaju državljanstvo. Njihova apatridnost i nedostatak ličnih dokumenata stalna je pojava u svim zemljama Zapadnog Balkana. Mladima bez pravnog identiteta uskraćeno je pravo na korišćenje programa socijalne zaštite i drugih ljudskih prava garantovanih zakonom. Odbijaju se sva osnovna prava na obrazovanje, zdravstvenu pomoć, smještaj, socijalnu pomoć, pravo na učestvovanje ili glasanje kada dostignu odgovarajuću starost.¹³

Zbog nedovoljnog obrazovanja, mladi Romi često imaju ograničen pristup socijalnim servisima. Većina praksi za podnošenje zahtjeva u svrhu korišćenja programa socijalne zaštite i pomoći, susreću se sa mnogim diskriminatornim i birokratskim preprekama zbog kojih je teško postati korisnik ovih usluga. Pored toga, zbog loših uslova života, mladi Romi i Egipćani su često u sukobu sa zakonom. Čak i integrisani programi za njihovu rehabilitaciju i reintegraciju su manjkavi i nije rijetkost da se oni i nakon tih programa okrenu činjenju krivičnih djela.

13 Raport: Të Drejtat e Romëve dhe të Komuniteteve Shtegtare në Europë*, Këshilli i Europës, Shkurt 2012. (Izveštaj: **Ljudska prava zajednica Roma i putnika u Evropi**, Savjet Evrope, februar 2012).

6. Stanje ljudskih prava romske i egipćanske djece i mladih u zemljama regiona

» 6.1 Stanje ljudskih prava romske i egipćanske djece i mladih u Albaniji

U Albaniji postoji relativno dovršen okvir za socijalnu zaštitu, razvoj i socijalnu integraciju djece i mladih sa posebnim naglaskom na romsku i egipćansku djecu i mlade. Niz zakona, strategija i programa prilagođen je i sproveden kako bi se podstakla njihova inkluzija u obrazovanje i olakšala registracija, zapošljavanje i smještaj, zdravstvena i pravna zaštita, itd. Određeni javni i privatni stambeni i dnevni centri uspostavljeni su kako bi pružili multidisciplinarnu usluge i zaštitu za zlostavljaju, napuštenu i zapostavljenu djecu i mlade, djecu i mlade u kontaktu/sukobu sa zakonom, djecu koja žive i rade na ulici itd. To su uglavnom romska i egipćanska djeca koja se zbog ekstremnog siromaštva nalaze u ovim situacijama u vrlo ranim fazama života. Iako su svi zakoni doneseni u njihovu korist, stvarna situacija sa romskom i egipćanskom djecom i mladima je vrlo problematična. Djeca romske i egipćanske zajednice imaju lošije zdravlje u poređenju sa djecom neromske zajednice. Iako je razlika vakcinacije između romske i neromske djece neznatna, pristup zdravstvenim uslugama vrlo je problematično pitanje. 59% Roma nema pristup zdravstvenim uslugama i osnovnim lijekovima. Što se tiče obrazovanja, UNDP je sproveo istraživanje prema kojem 48% Roma u uzrastu od 7 do 15 godina pohađa školu u Albaniji, a ta se brojka smanjuje za 13% za starosnu grupu od 16 do 19 godina¹⁴. Prestanak školovanja za romsku djecu i mlade u dobi od 10 do 16 godina doseže brojku od 30% za dječake i 44,6% za djevojčice. 96% romskih djevojčica i 68% romskih dječaka u dobi od 16 godina definitivno je napustilo školu. 43% Roma pohađalo je prve četiri godine osnovne škole, a 21% završio je osnovnu školu koja je trajala devet godina. 55% djevojčica u dobi uzrasta 15 godina uopšte nije pohađalo školu, a samo 18% je provelo najmanje jednu godinu u osnovnoj školi.

Kritična situacija u sektoru obrazovanja dovodi do kritične situacije na tržištu rada. 37% romskih i egipćanskih 25-godišnjaka nema formalni posao, a diskriminacija na radnom mjestu dostiže nivo od 24%. Činjenica je da većina diskriminiranih Roma jednostavno prestaje da traži posao ili izjavljuje da rade nekoliko sati i stoga se ne identifikuju kao nezaposleni¹⁵.

» 6.2 Stanje ljudskih prava romske i egipćanske djece i mladih u Bosni i Hercegovini

Bosna i Hercegovina se pridružila **Deceniji inkluzije Roma** 2008. godine. Međutim, kako je navedeno u Izveštaju o napretku za Bosnu i Hercegovinu u 2012. godini, Evropska komisija je uočila ograničeni napredak u pogledu obrazovanja, zapošljavanja i zdravstva u odnosu na njihovu političku predanost. Učestvovanje predstavnika Roma u procesu donošenja odluka i dalje je vrlo nisko. Zanimljiv napredak postignut je u poboljšanju položaja Romkinja i djece koji i dalje trpe

14 UNDP-Studim për vlerësimin e nevojave të komuniteteverome dhe egjiptiane në Shqipëri, Tiranë, 29 shkurt 2012 (Studija o procjeni potreba romskih i egipćanskih zajednica u Albaniji, UNDP, Tirana, 29. februar 2012).

15 Romët dhe egjiptianët në Shqipëri: Profili social-demografik dhe ekonomik bazuar në censusin 2011- Prill, 2015, UNDP, INSTA (Romi i Egipćani u Albaniji: Sociodemografski i ekonomski profil zasnovan na popisu stanovništva od 2011, UNDP, INSTAT, 2015).

diskriminaciju i porodično nasilje. Prema regionalnom istraživanju (BRPI) u 2011. godini, 61% romske djece od 7 do 15 godina registrovano je u školi u poređenju sa 96% neromske djece. Regionalno istraživanje izvještava o stopi nezaposlenosti mladih Roma u dobi od 15 do 24 godine koja doseže 69% u poređenju sa 56% u neromskoj populaciji iste starosne dobi. Istraživanje sprovedeno 2011. (BRPI) dalo je u određenoj mjeri kontradiktorne rezultate: 70% Roma ima zdravstveno osiguranje, ali 68% njih ne može da kupi osnovne lijekove. Stopa vakcinacije kod šestogodišnje romske djece je 82% u poređenju sa 97% šestogodišnje neromske djece koja žive u obližnjim romskim naseljima. Takođe, pristup zdravstvenim uslugama za Rome i Egipćane vrlo je nizak u poređenju sa ostalom populacijom. Više od 36% Roma živi u srušenim kućama ili barakama i nemaju osnovne životne uslove¹⁶, dok veliki broj djece i mladih najveći dio svog vremena provodi na ulici.

» 6.3 Stanje ljudskih prava Roma i Egipćana u Makedoniji

Uprkos sprovođenju nacionalnih strategija za inkluziju Roma i izmijenjenih zakona za sprovođenje ovih strategija, romska i egipćanska djeca i mladi u Makedoniji suočavaju se sa poteškoćama, diskriminacijom i isključenošću. Istraživanje iz 2011. godine ukazuje da 60% Roma ima osnovno obrazovanje, dok je taj procenat kod neromske populacije u Makedoniji 90%. Čini se da se ova procjena podudara sa rezultatima regionalne ankete o Romima iz iste godine godine, a postotak romske djece i mladih od 7 do 15 godina koji pohađa školu je 74%. Stopa nezaposlenosti mladih Roma u dobi od 15 do 24 godine iznosi 71%. Programi zapošljavanja koji su usmjereni na Rome imali su malo uspjeha u podsticanju na učestvovanje u njima. Rezultati ankete iz 2011. godine pokazuju stopu siromaštva na osnovu primanja koja pogađa 41% Roma u poređenju sa 14% neroma. Što se tiče zdravlja, stopa vakcinacije beba pri rođenju i djece uopšte (93%) i pristup zdravstvenom osiguranju (92%) nešto su niži u poređenju sa neromskom populacijom (99% i 97%). Ipak, pristup osnovnim lijekovima je vrlo problematičan, a dvije trećine Roma izjavljuje da se suočava sa velikim nedostatkom medikamenata. Otprilike četvrtina romskih porodica u Makedoniji živi u vrlo siromašnim naseljima ili mjestima stanovanja bez higijensko-sanitarnog uslova i u potpunoj odsutnosti javne infrastrukture. Suočeni su sa prisilnim iseljenjima i rušenjem njihovih stambenih objekata u nedostatku njihove legalizacije, a to znači da se stotine romske i egipćanske djece i mladih suočavaju sa problemom sigurnog smještaja.

» 6.4 Stanje ljudskih prava romske i egipćanske djece i mladih na Kosovu

Izveštaj UNDP iz 2010. godine pokazuje da četvrtina Roma, Aškalija i Egipćana ne pohađa osnovnu školu, dok 62% dječaka i 78% djevojčica ne pohađaju srednju školu. Brojke pokazuju da 75% djece ima završene četiri godine osnovne škole, 25% ide u srednju školu, a samo 1,4% romske i egipćanske djece i mladih nastavlja učenje ili završe srednjoškolsko obrazovanje. Svi prikupljeni podaci od strane ESP (Program za podršku obrazovanju) i UNDP (2005) o stopi pismenosti u smislu pisanja i čitanja pokazuju nepovoljan nivo obrazovanja Roma i Egipćana. Isto tako, posljednjih godina dolazi do značajnog pogoršanja njihovih obrazovnih indikatora. UNDP procjenjuje da je 58% Roma, Aškalija i Egipćana bilo nezaposleno u 2010. u poređenju sa prosjekom od 48% na Kosovu. Ovo istraživanje pokazuje stopu nezaposlenosti od 75% među mladim Romima, Aškalijama i Egipćanima u dobi od 15 do 24 godine¹⁷. Rezultati istraživanja iz UNDP izvještaja o razvoju po mjeri čovjeka pokazali su da su svi zaposleni Romi, Aškalije i Egipćani imali nisko kvalifikovana radna mjesta. Prema KFOF (Kosovska fondacija za otvoreno društvo), na Kosovu vlada velika zabrinutost

¹⁶ Praktikat më të mira për integrimin e Romëve (BPRI) Raporti rajonal mbi antidiskriminimin dhe pjesëmarrjen e Romëve në vendimmarrjen lokale, Maj 2013, © OSCE/ODIHR 2013 (Najbolje prakse za integraciju Roma (BPRI): Regionalni izvještaj o antidiskriminaciji i učestvovanju Roma u donošenju lokalnih odluka, maj 2013, OSCE / ODIHR 2013).

¹⁷ Isto

zbog nedostatka civilne registracije za djecu od 0 do 6 godina (Romi, Aškalije i Egipćani). 14,7% te djece nije upisano u matičnu knjigu rođenih. Djeca ovog uzrasta imaju mnogo zdravstvenih rizika jer se tokom ovog razdoblja sprovodi vakcinacija i ako je dijete ne prođe može se povećati stopa smrtnosti beba. Ovo može dovesti i do dugoročnih zdravstvenih problema uprkos mogućnosti da neke nevakcinisane bebe zaobiđu određene epidemije. Takođe, treba imati u vidu da djeca ove starosne dobi lako mogu da postanu žrtve trgovine djecom. U međuvremenu, organi zakona i reda mogu imati prepreke u njihovom pronalaženju i pružanju zaštite što pogoršava situaciju¹⁸. Stanje pružanja skloništa i smještaja romskim i egipćanskim porodicama vrlo je zabrinjavajuće. Više od 50% romskih i egipćanskih porodica nema vlastiti, adekvatan prostor za život. Više od 42% njihovih naselja su neformalna, a mjesta stanovanja nisu sigurna. Romska naselja nemaju pristup javnim uslugama kao što su električna energija ili javna rasvjeta, održavanje, itd.

» 6.5 Stanje ljudskih prava romske i egipćanske djece i mladih u Crnoj Gori

Mnoga istraživanja i izvještaji pokazuju da većina Roma još uvijek živi u izuzetno lošim uslovima. Njihova slaba ekonomska moć, nedostatak obrazovanja ili nedovoljna edukacija, niska stopa zaposlenosti, neodgovarajući životni prostor i stambeni uslovi, socijalna isključenost zasnovana na stereotipima i etničkoj pripadnosti, njihov specifičan način života i druge posebnosti samo su neki od razloga za njihov težak položaj u društvu. Iako je država olakšala njihov pristup obrazovanju, romska djeca ne idu redovno u školu. Pored toga brojni su problemi u vezi sa obrazovanjem: nepismeni roditelji nisu u mogućnosti da pruže podršku djeci, nedostatak predškolskog obrazovanja, slab kvalitet posebnih razreda za Rome koji ih obeshrabruju za dalje obrazovanje, finansijska ograničenja, nedostatak vještina nastavnika za odnos sa romskom djecom, nedostatak znanja crnogorskog jezika, visoka stopa odustajanja (uzrokovana ranim brakovima i prosjačenjem)¹⁹.

Istraživanja koja su sproveli UNDP, Svjetska banka i Evropska komisija u 2011. godini pokazuju da je 55% romske i egipćanske djece i mladih od 7 do 15 godina uključeno u obavezno obrazovanje, a samo 13% mladih u dobi od 16 do 19 godina upisano je u srednje škole.

Ekstremno siromaštvo ih ostavlja u teškom stambenom stanju. Žive u kampovima gdje je nizak nivo higijene. Zdravlje romske populacije u Crnoj Gori uveliko utiče na njihove loše životne uslove u kombinaciji sa neadekvatnom stopom obrazovanja. To dovodi do lošeg zdravstvenog stanja, prerane smrti, rizika od preuranjenog porođaja, zbog čega je očekivano trajanje života ove grupe niže od nacionalnog prosjeka²⁰. Romska populacija u Crnoj Gori relativno je dobro pokrivena programima zdravstvenog osiguranja i vakcinacije (84% i 94%) i oni pozitivnije govore o zdravlju u poređenju sa neromskom populacijom koja živi u njihovoj blizini. Ipak, dostupne informacije upućuju na to da je zdravstveno stanje Roma znatno lošije od ukupnog stanovništva u Crnoj Gori.

Studije UNDP, Svjetske banke i Evropske komisije pokazuju da 42% ispitanih pripadnika romske populacije živi u oronulim kućama ili siromašnim četvrtima u poređenju sa 12% neromskih stanovnika koji žive u blizini. Stopa nezaposlenosti kod Roma iznosi 44% u poređenju sa 30% kod neroma koji žive u njihovoj blizini. Razlozi za to nisu samo u nedostatku potrebnih kvalifikacija Roma i Egipćana za tržište rada, nego i diskriminacija.

18 Položaj romskih, aškalijskih i egipćanskih zajednica na Kosovu (KFOS - SOROS), 2009.

19 Promocija i zaštita ljudskih prava Roma i drugih ranjivih grupa, Crna Gora, Instrument za pomoć prije predsjedavanja (IPA II) 2014-2020, Evropska komisija.

20 Ibid.

» 6.6 Stanje ljudskih prava romske i egipćanske djece i mladih u Srbiji

Unutar okvira **Decenije inkluzije Roma 2005-2015**, usvojeno je 19 zakona i više nacionalnih strategija za zaštitu ljudskih prava manjina i etničkih grupa. Svi ovi dokumenti, posebno oni izrađeni u okviru **Decenije Roma**, bave se problematičnim pitanjima romske i egipćanske djece u pogledu prioritetnih područja socijalne zaštite i pomoći.

Pozivajući se na Izvještaj o procjeni potreba Srbije, iz oktobra 2013. godine, mnogo je romske djece koja nisu upisana u školu, a mnogi od njih koji su prijavljeni odustanu u prvoj fazi formalnog obrazovanja. Različiti izvori otkrivaju da se 35% do 60% romske djece ne upisuje u školu, 38% romske djece ne pohađa obavezni predškolski program, 26% romske djece ne pohađa osnovno obrazovanje (CARE Srbija, NSHC, 2011), a 38% mladih napušta srednje obrazovanje (Institut otvoreno društvo, 2010).

Romska populacija u Srbiji ima najvišu stopu siromaštva, nezaposlenosti i povećanog broja oboljelih u odnosu na ostatak neromske populacije. Procjenjuje se da dvije trećine romske djece živi ispod granice siromaštva. Romi su 7,5 puta izloženiji siromaštvu u odnosu na nerome u Srbiji, dok je stopa nezaposlenosti romske zajednice četiri puta veća od prosječne stope nezaposlenosti u zemlji. Zbog svoje apatridnosti, romska djeca i mladi su lišeni mnogih prava u pogledu zdravlja, socijalne zaštite, zapošljavanja, smještaja, biračkog prava, itd. Od 60% do 80% Roma živi u neadekvatnim i nesigurnim životnim uslovima, a 70% njihovih naselja je neformalno. Isto tako, 30% svih identifikovanih žrtava trgovine ljudima su Romkinje, djevojčice i žene, a 72% svih identifikovanih mladih žrtava trgovine ljudima u Republici Srbiji su romska djeca i mladi. Stopa smrtnosti romske djece približno je tri puta veća od nacionalnog prosjeka. Romi ne mogu primati širok raspon zdravstvenih usluga u domovima zdravlja, a samim tim i stopa smrtnosti i bolesti je vrlo visoka u poređenju sa ostatkom neromske populacije.

7. Odgovornosti i zadaci koje preduzimaju nevladine organizacije za pružanje zaštite, razvoja i socijalne inkluzije djeci i mladim Romima i Egipćanima

Socijalna zaštita, razvoj i integracija romske i egipćanske djece i mladih u društvo putem ustavnopravnih odredbi nisu na najadekvatniji način osigurani. To je kontinuirani proces koji uključuje mnoge aktere javnog i privatnog sektora. Nevladine organizacije su ključni činioци koji mogu da imaju veliki uticaj jer imaju glavnu ulogu u mobilizaciji cijelog društva, romske i egipćanske zajednice, podstičući medije i sve ostale aktere koji imaju ulogu i moć nad donošenjem odluka i stvaranjem struktura, kako lokalnih tako i nacionalnih, u svakoj od zemalja u regionu. Njihovi intenzivni naponi u organizovanju i pokretanju svih tih aktera kako bi se uticalo na državne institucije da stave u praksu sve ustavne i zakonske garancije, jedan su od glavnih prioriteta NVO.

» 7.1. Zadaci NVO u području prevencije i zaštite od diskriminacije i društvene nejednakosti

Uloga nevladinih organizacija u poboljšanju položaja ranjivih i grupa u riziku, postala je sve značajnija. Ta uloga ogleda se u jačanju svijesti, lobiranju, izradi analiza, al i pružanju direktnih usluga.

Podizanje svijesti društva u vezi sa zaštitom romske i egipćanske djece i mladih od diskriminacije i socijalne isključenosti jedan je od najvažnijih zadataka koje imaju nevladine organizacije i druge organizacije koje rade sa ovom kategorijom djece i mladih. Nevladine organizacije podižu svijest građana o poštovanju ljudskih prava, kulturi i vrijednostima romske i egipćanske zajednice, te tako utiču na mijenjanje (negativne) slike o tim zajednicama. One ih podstiču na učestvovanje u političkom, društvenom i ekonomskom životu u zemlji. Takođe, nevladine organizacije predstavljaju značajne aktere u iskorjenjivanju svih prepreka sa kojima se romska zajednica suočava prilikom korišćenja određenih usluga.

Postoje različite tehnike koje se primjenjuju, poput: organizovanja javnih okupljanja povodom određenih problematičnih pitanja, posebno u slučajevima prisilnog iseljenja Roma iz njihovih naselja, stambenog pitanja, itd. Zatim, organizovanje etnokulturnih sajмова, foruma, izložbi, medijskih foruma i slično. Ove tehnike/mehanizmi stvaraju mogućnost za romsku zajednicu da izrazi i podijeli svoje duhovne vrijednosti i kulturno blago i da utiče na iskorjenjavanje predrasuda o njima. Možemo reći da nevladine organizacije imaju ključnu ulogu u razvijanju društvene svijesti kroz razmjenu informacija o borbi protiv diskriminacije i segregacije, kao i u promovisanju jednakog postupanja prema ljudima, poštovanju kulturne raznolikosti i promovisanju međukulturnog dijaloga.

Druga važna stvar na koju se fokusiraju nevladine organizacije jeste **lobiranje i zagovaranje** određenih zakona, podzakonskih akata sa ciljem bolje integracije mladih Roma i Egipćana u društvo. Pod tim podrazumijeva se i zagovaranje određenih inicijativa koje omogućavaju rješavanje problematičnih pitanja sa kojima se suočava romska i egipćanska djeca i mladi na području obrazovanja, zdravstva, zapošljavanja, korišćenja usluga socijalne zaštite, kao i njihove integracije u društvo. Osim toga,

nevladine organizacije mobilisu sve javne i privatne institucije koje se bave zaštitom njihovih prava kako bi se garantovala zaštita romske i egipćanske djece i mladih u slučajevima kršenja ljudskih prava. Postoje različite tehnike koje se primjenjuju, poput: učestvovanje u savjetodavnim okruglim stolovima, forumima i savjetodavnim odborima, organizacija javnih rasprava/okruglih stolova koji uključuju prepoznate profesionalce u ovoj oblasti. Takođe, nevladine organizacije mogu podnositi zahtjeve, pritužbe, obavještenja i druge oblike/forme koje institucije priznaju.

Od velikog značaja su i medijske kampanje, kampanje zagovaranja, prijedlozi nacrti zakona, amandmana i slično, a koji će doprinijeti unaprjeđenju zakonodavnog okvira.

Takođe, nevladine organizacije kako bi ostvarile svoje postavljene ciljeve, kontinuirano rade **monitoring** i **analizu** sprovođenja zakona i nacionalnog zakonodavstva kao i primjenu međunarodnih dokumenata (konvencija, rezolucija, itd) o romskoj i egipćanskoj djeci i ljudskim pravima mladih. Oni imaju važnu ulogu u monitoringu lokalnih i nacionalnih strategija izrađenih u okviru **Decenije inkluzije Roma** i EU okvira za nacionalne strategije integracije Roma do 2020. godine.

U vezi sa tim, nevladine organizacije mogu organizovati ankete, sprovoditi istaživanja, objavljivati naučne radove na određene teme, analizirati potrebe ciljne grupe sa ciljem dobijanja potpunije slike o potrebama određene ciljne grupe. Nevladine organizacije zagovaraju i vrše određeni pritisak na sve donosiocel odluka kako bi se njihova analiza i rezultati uzeli u obzir, uslovljavajući bolje socijalne politike u službi romske i egipćanske djece i mladih.

» 7.2. Saradnja i partnerstva za zaštitu i brigu o romskoj i egipćanskoj djeci i mladima u riziku

Uloga koju igraju nevladine organizacije od velike je važnosti ne samo u nadgledanju sprovođenja zakona i politika za zaštitu djece i mladih Roma i Egipćana, već i u mobilisanju i raspoređivanju svih javnih i privatnih aktera, kako bi se osigurao integrisan pristup uslugama za zaštitu djece i mladih Roma i Egipćana, kao i druge djece u riziku.

U tom kontekstu posebno je bitna saradnja sa državnim organima koji su ujedno i donosioci odluka i glavni implementatori politika socijalne inkluzije Roma i Egipćana. Nevladine organizacije imaju veliku ulogu u nadgledanju i kontroli njihovog rada kroz analizu politika i izvještaja i ukazivanja na eventualne propuste.

Neki od oblike saradnje NVO sa državnim institucijama su:

- » Organizacija tehničkih grupa, radnih grupa i sl. za koordinisanu intervenciju u određenim situacijama ili slučajevima kada se pomaže romskoj i egipćanskoj djeci i mladima kojima je potrebna zaštita.
- » Organizacija tehničkih grupa za pojedine slučajeve u vezi sa primjenom zakona i strateških dokumenata ili neka druga pitanja koja zahtijevaju angažman stručnjaka nevladinih organizacija kako bi predstavili najbolje prakse iz njihovih projekata i programa
- » Organizacija zajedničkih tehničkih grupa za rad na ulici u cilju identifikacije djece koji žive ili rade na ulici, njihovo upućivanje i brzo osiguravanje prve pomoći.
- » Saradnja u određenim slučajevima (evidentirana djeca/mladi u riziku, djeca/mladi kojima je potrebna zaštita) sa državnim strukturama za zaštitu djece i mladih kroz pružanje svih ljudskih i materijalnih resursa nevladinim organizacijama.

- » Podijeljena odgovornost u uspostavljanju i izradi individualnog plana zaštite i pomoći za djecu od 15 do 18 godina i pojedinačnog plana zaštite i pomoći mladih od 18 do 30 godina.
- » Pružanje informacija državnim organima kroz sprovođenje istraživanja i kroz prikupljanje informacija sa terena.
- » Izgradnja kapaciteta privatnih i javnih pružalaca usluga za djecu u riziku i omladinu (Romi i Egipćani) kroz organizaciju treninga i akreditovanih obuka.
- » Upućivanje odgovarajućim strukturama kada se dijete zlostavlja ili je navodno zlostavljano i kojem je potrebna zaštita.
- » Uspostavljanje alternativnog društveno korisnog rada i drugih usluga koje nedostaju za romsku i egipćansku djecu i mlade.

Pored saradnje sa državnim institucijama, posebno je važna i saradnja unutar samog nevladinog sektora. Vrlo često aktivnosti organizacije koje rade u ovoj oblasti nijesu međusobno iskoordinisane i usaglašene, pa se time smanjuje njihova efektivnost. Rad po sličnim metodologijama i usaglašenim procedurama posebno je bitan kako bi se mogao mjeriti efekat tih mjera, ali i zbog toga što je većina Roma migratorna i može se očekivati da u kratkom vremenskom razdoblju budu korisnici usluga različitih organizacija i institucija.

Organizacije najčešće saraduju kroz realizaciju zajedničkih projekata, razmjenu informacija i dobrih praksi, kreiranje zajedničkih savjetodavnih i konsultativnih tijela, zajedničko učešće u kreiranju modela i amandmana, itd.

Kada se govori o saradnji između nevladinih organizacija posebno je bitno da su jednako uključene romske organizacije koje najbolje poznaju potrebe ciljne grupe i imaju najbolju komunikaciju sa populacijom. Dobra stvar je da su romske organizacije i romske inicijati sve jače i sve vidljivije u region i da su prepoznate od strane donosila odluka kao akteri koje je neophodno uključiti u procese odlučivanja. Zbog toga je neophodna jača saradnja između romskih i neromskih organizacija kako bi se postigla sinergija između njihovih kapaciteta. Vrlo često, neromske organizacije su više razvijene u pogledu kapaciteta za prikupljanje sredstava i sprovođenje projekata, kao i analizu politika i sprovođenje istraživanja, dok romske organizacije imaju bolje poznavanje potreba populacije, bolju komunikaciju i bližu povezanost sa zajednicom i uživaju njihovo povjerenje. Najbolji rezultati, dakle, biće postignuti kombinujući potencijale i kapacitete romskih i neromskih organizacija kroz zajedničku organizaciju kampanja, aktivnosti zagovaranja, promociju romske kulture, kreiranje kvalitetnih servisa, itd.

U kontekstu rada nevladinih organizacija u oblasti podizanja svijesti i sprečavanja diskriminacije posebno je važna komunikacija sa medijima. Aktivno učestvovanje štampanih i elektronskih medija nužno je, prije svega, u pozitivnom mijenjanju imidža romskog i egipćanskog stanovništva i promovisanju nove slike utemeljene na kulturnim vrijednostima, tradicijama i individualnim sposobnostima Roma i Egipćana. Saradnja sa medijima u promovisanju stvarne slike romske zajednice - izlaganjem i dijeljenjem njihovih tradicija, praksi i aktivnosti, pa čak i zabrinutosti, podstakla bi dublje poštovanje različitosti i interkulturalni dijalog u društvu. Romske nevladine organizacije su dobri posrednici između novinara i zajednice, jer upravo su to nevladine organizacije koje novinari kontaktiraju kada se bave pitanjem Roma i njihovim glavnim problemima.

8. Alternativne usluge za socijalnu zaštitu i pomoć romskoj i egipćanskoj djeci i mladima

Pozivajući se na analizu i opservacije međunarodnih institucija i organizacija, smatramo da je situacija romske i egipćanske djece i mladih vrlo problematična u zemljama regiona uprkos dobrim strategijama za inkluziju Roma i Egipćana, dovršen pravni okvir i dobre prakse intervencije. Ova populacija se susreće sa mnogim poteškoćama i nedostacima koji dovode do kršenja njihovog dostojanstva i integracije, ili još gore, do socijalne isključenosti. Da bi se stvari poboljšale, osim lobiranja za pronalaženje trajnih rješenja za navedena pitanja, nevladine organizacije su omogućile uspostavljanje alternativnih društvenih usluga i drugih usluga koje nedostaju.

DOBRA PRAKSA:

ARSIS - Socijalna organizacija za podršku mladima u Albaniji uspostavila je 72-časovnu hitnu službu za djecu i mlade u riziku (uglavnom romske i egipćanske populacije), napuštenu djecu, povrijeđene i zanemarene, djecu i mlade u sukobu sa zakonom, majke sa djecom suočene sa nasiljem. Za vrijeme boravka u 72-časovnom hitnom centru djeca/mladi dobijaju sve potrebne multidisciplinarnе usluge. U međuvremenu, državne strukture i drugi akteri međusobno djeluju kako bi osigurali održiva rješenja za analizirane slučajeve. Model koji je stvorio ARSIS primjenjuje se u javnim socijalnim centrima za djecu u riziku i pomoći za mlade.

» 8.1. Obavezna načela neprofitnih organizacija za pružanje usluga romskoj i egipćanskoj djeci i mladima

- » Poštuju se ljudska prava i osnovne slobode, posebno djece i mladih bez obzira na njihov društveni status.
- » Sva djeca ili mladi tretiraju se sa poštovanjem i u skladu sa njihovim individualnim razvojem, njihovim potrebama i pravima na zaštitu i razvoj.
- » Svakom djetetu i mladoj osobi pruža se isti nivo usluge i pomoći pa stoga ne doživljavaju

diskriminaciju u odnosu na njihov status, etničku pripadnost, pol, vjeru, uzrast, mjesto stanovanja i sposobnosti²¹.

- » Usluge su lako dostupne svojoj djeci/mladima.
- » Usluge su kvalitetne i pružaju se u skladu sa nacionalnim i međunarodnim standardima.
- » Sigurnost je garantovana u slučajevima kršenja ljudskih prava. Postoji zaštita od svih oblika nasilja i brutalnosti, zlostavljanja, diskriminacije, iskorišćavanja, segregacije i kršenja drugih prava.
- » Postoje jednake mogućnosti za razvoj i socijalnu integraciju.
- » Postoji poštovanje osobenosti djece/mladih i razvoj njihove individualnosti, nezavisnosti i vrijednosti.
- » Djeca/mladi se podstiču da slobodno izražavaju svoje misli, zahtjeve, uvjerenja, itd.
- » Djeca/mladi i njihove porodice uključeni su u proces donošenja odluka o pitanjima koja su u njihovom najboljem interesu.
- » Uzimaju se u obzir misli i prijedlozi djece i mladih.

» 8.2. Preporučeni postupci u toku pružanja usluga romskoj djeci i mladima

Djeca i mladi Romi i Egipćani suočavaju se sa siromaštvom, nemarnošću, iskorišćavanjem, diskriminacijom i drugim nepovoljnim društvenim pojavama koji ih čine ranjivim i bespomoćnim. Neprekidno tragaju za ljudskom toplinom i ljubavlju koja nedostaje u njihovim porodicima i te stvari se moraju uzeti u obzir u postupanju. Zaposleni u organizacijama dužni su da se pridržavaju kodeksa ponašanja i niza procedura koje su neophodne kako bi se izbjegle različite situacije koje mogu ugroziti rad sa ovom djecom i mladima.

U svakom slučaju, zaposleni imaju obavezu da:

- » Upoznaju korisnike sa organizacijom u čije ime pružaju usluge. Moraju se jasno identifikovati pred korisnicima i članovima njihovih porodica;
- » Istaknu i objasne trećoj strani poziciju u organizaciji koju zastupaju;
- » Definišu cilj intervencije i usluge koje treba ispuniti;
- » Upoznaju korisnike sa svim relevantnim informacijama koje su u njihovom posjedu;
- » Osiguraju ostvarenje najboljeg interesa za djecu i mlade;
- » Pružaju usluge u sigurnim prostorima u kojima djeca i mladi ne mogu biti ugroženi od stame trećeg lica;
- » Odnose se sa poštovanjem prema djetetu/mladoj osobi bez obzira na njihovo ponašanje;
- » Razmijene kontakt sa djecom ako ona i njihove porodice daju saglasnost u vezi sa tim;

» 8.3. Neposredne usluge podrške koje NVO mogu pružiti kako bi osnažili romsku i egipćansku djecu i mlade

Nevladine organizacije su u cilju rješavanja nedostatka određenih usluga, omogućile pružanje direktne podrške kako bi se osnažili romska i egipćanska djeca i mladi.

NVO nude usluge u skladu sa nacionalnim zakonodavstvom i ratifikovanim međunarodnim konvencijama i dosadašnjim najboljim praksama.

²¹ Protokol o radu za zaštitu dece, UNICEF, BE, Albanija, 2015. (Protokoll i Punes per mbrojtjen e Femijeve, Shkiperi).

Aktivnosti nevladinih organizacije najčešće su usmjerene na osnaživanje porodica djece i mladih, osnaživanje zajednica u kojima žive i na pružanje direktnih usluga pomoći, dnevnih centara.

8.3.1. Jačanje romske i egipćanske djece i mladih osnaživanjem njihovih porodica

Porodica je prirodno okruženje u kojem se odgajaju djeca i mladi. Zato je potrebno uložiti mnogo napora kako bi se porodice osnažile. Svaka interventna akcija za zaštitu porodica trebalo bi da ima u svom fokusu djecu i mlade i njihov najbolji interes²².

Porodici se zaštita pruža nakon detaljne analize potreba djece i mladih kao i procjene stvarnih mogućnosti koje porodica ima u ispunjavanju tih potreba.

Analiza potreba sprovodi se nakon posjete porodici djece/mladih.

Obilazak porodica omogućava uvid u njihove životne uslove i međusobne odnose, identifikovanje problematičnih šablona ponašanja, uvid u ponašanje djece i mladih u porodičnom okruženju, itd.

Kada je utvrđeno da su djeca i mladi izloženi riziku u porodici, rana intervencija u početnoj fazi može prevenirati pogoršanje situacije.

Intervencije u romskim i egipćanskim porodicima uključuju:

Preventivni rad

- » Podizanje svijesti o njihovoj ulozi i odgovornostima u dobrom roditeljstvu;
- » Podizanje svijesti o njihovoj ulozi i odgovornostima kao članova porodice u obezbjeđivanju zaštite, blagostanja i razvoja djece/mladih;
- » Podizanje svijesti o važnosti obrazovanja;
- » Promjena pristupa lošim životnim navikama;
- » Podizanje svijesti o važnosti profesionalnog usavršavanja i daljeg školovanja;
- » Podizanje svijesti o zdravstvenoj zaštiti i njezi kao što je pomoć u vezi sa HIV/AIDS, itd,
- » Podizanje svijesti o preventivnoj medicini u područjima seksualnog zdravlja, reprodukcije, planiranja porodice, itd,

Uobičajne tehnike intervencije: treninzi, kampanje za podizanje svijesti, brošure, poster, diskusije, organizovanje posjeta različitim organizacijama i institucijama, sastanci sa nastavnicima, poslovnim ljudima, obrazovanim mladim Romima i Egipćanima, sastanci licem u lice, intervjui sa romskim porodicima, razmjena dobrih roditeljskih praksi, itd.

Neposredne obrazovne usluge uključuju:

- » Olakšavanje procesa upisa djece u škole prema uzrastu i stepenu obrazovanja, redovna opservacija i monitoring njihovog pohađanja i napretka u učenju;
- » Podsticanje djece koja su napustila školovanje na povratak u proces obrazovanja;
- » Ubrzavanje procesa upisa u integrisane razrede, stručne škole i ostale obrazovne forme;

U ovom procesu se najčešće kreiraju baze podataka djece i mladih koji su u sistemu formalnog obrazovanja, održava se redovan kontakt sa školama i drugim obrazovnim institucijama kako bi se pratio napredak, ali i provjerilo pohađanje. Osim toga, često se djeci i mladima obezbjeđuju odjeća i školski pribor, plaćaju se različite naknade za učešće u programima i organizuju se dodatni časovi i podrška u učenju.

²² Standardni operativni postupci za reintegraciju porodici, maj 2013.

Zdravstvene usluge uključuju:

- » Omogućavanje stalnog pristupa sistemu zdravstvene zaštite za romsku i egipćansku djecu i mlade i njihove porodice kroz saradnju sa zdravstvenim strukturama na lokalnom nivou,
- » Omogućavanje pristupa zdravstvenim pregledima uprkos nedostatku administrativnih dokumenata (boravišne dozvole, identifikaciona dokumenata, itd),
- » Omogućavanje pristupa zdravstvenoj zaštiti tokom perioda trudnoće i postporođajnog perioda,
- » Pokrivanje finansijskih troškova za lijekove;
- » Kampanje i aktivnosti na terenu: rano liječenje, preventivna zdravstvena zaštita, prevencija droga, reproduktivno zdravlje, briga o djeci, dojenje, zdrav način života, imunizacija i vakcinacija, prehrana majke i djeteta, itd.
- » Uvođenje romskih medijatora kako bi se olakšao pristup zdravstvenim uslugama,
- » Besplatno pružanje higijensko-sanitarnih uložaka i ostalih proizvoda.

Ekonomsko osnaživanje porodica kako bi se odgovorilo na rizike i implikacije siromaštva, kao i na sprečavanje odvajanja djeteta od biološke porodice.

Veliki broj romskih i egipćanskih porodica je siromašan i živi u nepovoljnim uslovima. Uzimajući to u obzir, postoji hitna potreba za njihovim ekonomskim osnaživanjem kako bi se zagarantovala zaštita i razvoj njihove djece i mladih. NVO igraju značajnu ulogu u tom procesu.

Nevladine organizacije pomažu roditeljima pri pribavljanju potrebne dokumentacije, registracije pri službama za zapošljavanje i drugim servisima koji im omogućavaju pristup ekonomskom osnaživanju. One takođe pomažu roditeljima u administrativnim procesima i kontaktima sa institucijama. Vrlo često nevladine organizacije su te koje pomažu romskim porodicama u pronalaženju alternativnih izvora prihoda, podsticanje socijalnog preduzetništva i programa kreditiranja²³.

NVO poboljšavaju uslove smještaja porodica kroz pokrivanje kirije, sanacijom stambenog prostora, pomoć pri dobijanju socijalnog smještaja, itd. Osim toga, nevladine organizacije često učestvuju u obezbjeđivanju i podjeli paketa hrane.

Oснаživanje porodica putem podrške ključnih partnera i aktera u zajednici

Kako bi se pružila šira podrška porodicima, nevladine organizacije nužno ostvaruju interakciju i saradnju sa ključnim akterima u zajednici: organizacijama u zajednici, školama, policijom, zdravstvenim ustanovama, vjerskim institucijama, institucijama lokalne uprave i drugim uticajnim ljudima u zajednici. Usaglašavanje intervencija i razmjena informacija od ključnog su značaja u ovom procesu. Posebno je bitno da se svi procesi i sve intervencije redovno dokumentuju na sličan način kako bi se osiguralo adekvatno praćenje cjelokupnog procesa i evaluacija pruženih intervencija.²⁴

8.3.2. Osnaživanje romske i egipćanske zajednice radi zaštite ljudskih prava i sloboda za razvoj i zaštitu djece i mladih

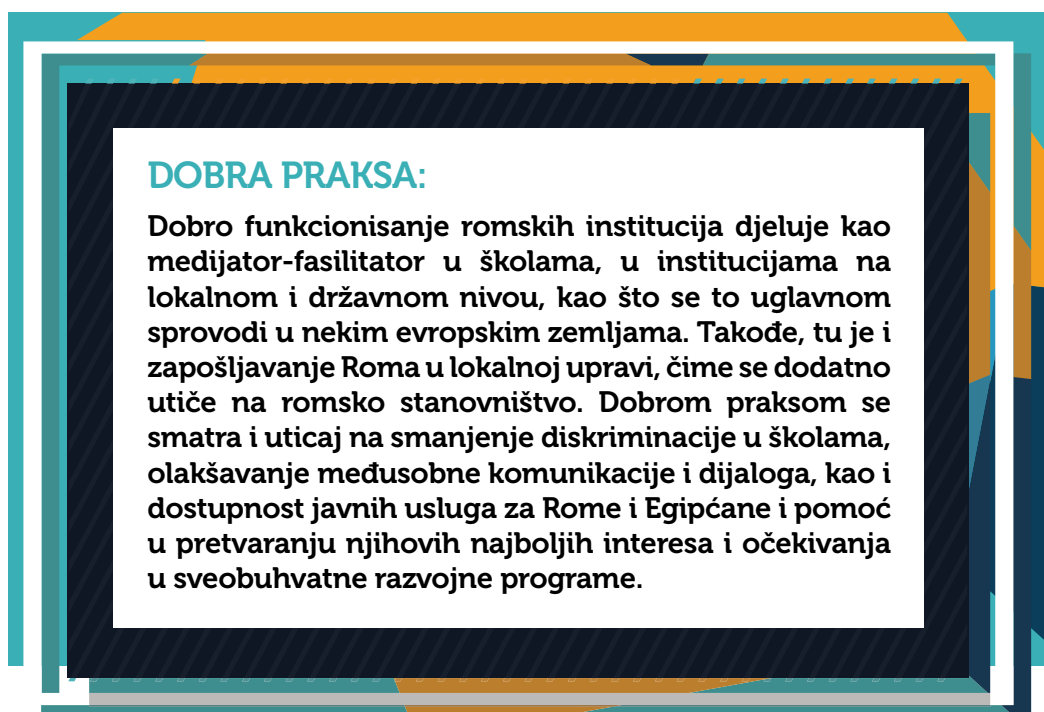
Nevladine organizacije rade neposredno sa romskom i egipćanskom zajednicom na njihovom osnaživanju. Rad u zajednici doprinosi uspostavljanju saradnje sa njenim članovima i omogućava da se jasnije artikulišu interesi zajednice.

²³ Ibid.

²⁴ Ibid

Socijalnoekonomsko osnaživanje zajednice važan je factor u smanjenju diskriminacije, ali i u poboljšanju bezbjednosne situacije u zajednici. Samim tim, uslovi za odrastanje djece i mladih su mnogo bolji.

Razvoj društveno korisnog rada neposredno utiče na osnaživanje romske i egipćanske djece i mladih, osiguravajući njihovu zaštitu i integraciju u društvo. Korišćenjem svih resursa zajednice može se efikasno doprinijeti zaštiti djece i porodica. Nevladine organizacije su ključni faktori u uklanjanju prepreka sa kojima se romska zajednica susreće u pristupanju uslugama u svim područjima razvoja. Važno je da NVO postanu svjesne potrebe da podrže romsku i egipćansku djecu i porodice kako bi pristupili svim potrebnim uslugama i boljim životnim uslovima.

Preventivne intervencije uključuju:

- » Razvijanje individualnih sposobnosti i sposobnosti za bolju komunikaciju sa djecom i njihovim porodicama;
- » Razvijanje programa sa zajednicom kako bi se prevazišle negativne tradicije koje ometaju razvoj djece, kao što su rani brak i roditeljstvo, neravnopravnost polova, snishodljivo ophođenje prema djeci i njihovo iskorišćavanje, nasilje u porodici, itd;
- » Sprovođenje edukativnih programa u oblasti ljudskih prava u cilju sprečavanja viktimizacije i diskriminacije;
- » Jačanje liderskih potencijala Roma u cilju osnaživanja zajednice;
- » Podsticanje i podrška romskim organizacijama koje rade na polju zaštite djece;

U sprovođenju ovih aktivnosti najčešće se koriste metode treninga i obuka kao i kontinuirano informisanje.

Usluge podrške za romsku i egipćansku zajednicu uključuju:

- » Informisanje zajednice o procedurama koje treba slijediti u slučajevima kada se djeca i mladi suočavaju sa nasiljem, zlostavljanjem, diskriminacijom i iskorišćavanjem.
- » Informisanje o institucijama i organizacijama koje su bitne u procesu i koje pružaju različite servise;

- » Pomaganje zajednicama u procesu obezbjeđivanja besplatne pravne pomoći.
- » Informisanje zajednice o različitim socijalnim programima i uslugama kao što su naknade za nezaposlene, naknade za trudnice i majke, programi kreditiranja, itd.
- » Pružanje administrativne i logističke pomoći u ostvarivanju prava na navedene programe i usluge;
- » Pružanje pomoći u administrativnim procedurama vezanim za dobijanje dokumenata kao što su boravišne dozvole, dozvole za spajanje porodice, dobijanje starateljstva nad djecom, legalizacija stambenih objekata;
- » Mobilizacija zajednice u preduzimanju pozitivnih akcija zajedno sa lokalnom upravom, kao što su: poboljšanje infrastrukture naselja, poboljšanje higijene stanovanja, itd.
- » Uključivanje roditelja Roma u školske odbore kako bi se smanjila diskriminacija, maltretiranje, segregacija romske i egipćanske djece i mladih u školama i napuštanje procesa obrazovanja.

8.3.3. Usluge podrške romskoj i egipćanskoj djeci i mladima u njihovoj zajednici, dnevnim centrima za socijalnu pomoć i na terenu

Terenski rad u romskoj i egipćanskoj zajednici omogućava da se nevladine organizacije dobro upoznaju sa socijalnim pitanjima koja utiču na romsku i egipćansku djecu i mlade. To im pomaže u planiranju svih aktivnosti i intervencija za njihovu rehabilitaciju, integraciju i razvoj.

Ove organizacije pružaju multidisciplinarnu usluge romskoj i egipćanskoj djeci i mladima u njihovoj zajednici na ulicama, u dnevnim centrima za socijalnu pomoć, a kroz sprovođenje nacionalnih i regionalnih programa.

Usluge podrške za romsku i egipćansku djecu i mlade u njihovoj zajednici uključuju:

- » Informisanje institucija i službi ukoliko postoji sumnja da su djeca/mladi povrijeđeni, zlostavljani ili diskriminirani;
- » Pružanje savjeta djeci i mladima o postupcima koje treba preduzeti u slučajevima nasilja, diskriminacije ili zlostavljanja;
- » Pružanje savjeta i informacija djeci i mladima o njihovim pravima zakonskim dokumentima koja im garantuju određena prava;
- » Posredovanje u komunikaciji između djece/mladih i njihovih porodica u slučajevima kada postoji sukob ili prekid komunikacije. Odvajanje djece i mladih od njihovih porodica dogodiće se samo u slučajevima kada biološki roditelji i/ili rodbina predstavljaju rizik za njihovu sigurnost.
- » Sprovođenje različitih programa za razvoj ključnih kompetencija i talenata kod djece i mladih u cilju jačanja njihove ličnosti, samopouzdanja i kreativnosti;
- » Organizovanje zajedničkih aktivnosti sa ostalim članovima zajednice i škole, kao što su izložbe, izleti, sportske aktivnosti, itd, u cilju poboljšanje integracije i kulturne razmjene;
- » Pomaganje romskoj i egipćanskoj djeci i mladima u pohađanju nastave i pružanje podrške u učenju;
- » Pružanje pomoći u rješavanju pitanja diskriminacije u školama;
- » Pružanje psihosocijalne pomoći djeci i mladima u sukobu sa zakonom;
- » Pružanje podrške strankama u studentskom postupku uključujući pravnu, ali i psihosocijalnu pomoć;
- » Sprovođenje različitih obrazovno-zabavnih aktivnosti kao što su sportske aktivnosti, posjete muzejima, kampovi, posjete muzejima, pozorištima, itd.

DOBRA PRAKSA: Mobilne škole

Ove škole podstiču znatizeljju i kreativnost kod djece. Mobilne škole tako pomažu djeci da na zabavan i interaktivan način usvajaju znanja, pomažući tako ne samo razvoj djece već i cjelokupne zajednice. Ove škole su posebno bitne za djevojčice koje nijesu imale prilike da pohađaju školu. Ove škole, za razliku od formalnih škola, prilagođene su načinu života i funkcionisanja romskih i egipćanskih zajednica, te su samim tim bolje prihvaćene i djeca ravijaju prijateljskiji stav prema njima. Mobilne škole pokazale su se kao veoma uspješan metod u obrazovanju djece i mladih u romskim i egipćanskim zajednicama, te predstavljaju primjer dobre prakse koji bi trebalo sprovoditi u budućnosti.

Intervencije nevladinih organizacija za osnaživanje ugrožene romske i egipćanske djece i mladih se ostvaruju:

- » Garantovanjem pristupa svim pogodnostima koje osiguravaju zakoni o socijalnoj zaštiti i podršci;
- » Omogućavanjem pristupa obrazovanju, zdravstvenoj zaštiti, službama socijalne zaštite, programima zapošljavanja, itd.
- » Omogućavanjem povezivanja romske i egipćanske omladine sa ostalim akterima koji im mogu biti od koristi u procesu ostvarivanja prava, kao što su nevladine organizacije, preduzeća, donator;
- » Pružanjem informacija romskoj i egipćanskoj omladini o resursima za stručno osposobljavanje i olakšavanje pristupa tim programima;

Usluge za romsku i egipćansku djecu i mlade u dnevnim i drop-in centrima

Usluge koje se romskim i egipćanskim zajednicama pružaju u okviru dnevnih centara veoma su značajne za poboljšanje kvaliteta servisa dostupnih ovoj kategoriji. Prednost ovih centara je što su oni često namijenjeni samo toj populaciji i njihov primarni zadatak usmjeren je na romsku i egipćansku zajednicu, za razliku od državnih institucija koje često nemaju dovoljno kapaciteta budući da imaju znatno šire polje djelovanja i ne mogu se adekvatno posvetiti svim korisnicima. Takođe, prednost je i to što ovi centri najčešće funkcionišu na relativno neformalnim principima rasterećenim od administrativnih i birokratskih procedura, pa korisnici mogu na relativno lak način ostvariti pristup na servise koji se pružaju. Dnevni i drop-in centri najčešće kombinuju nekoliko vrsta usluga, uključujući psihosocijalnu podršku, savjetovanje, informisanje, pravnu pomoć, ali i obezbjeđivanje obroka, usluga pranja veša, paketa za održavanje higijene, itd. U drop in centrima se često organizuju i aktivnosti podrške u učenju ali i različite kreativne aktivnosti za djecu i mlade.

Vrste usluga koje se preporučuju djeci i mladima u dnevnim centrima su:

- » Usluge pravne i administrativne pomoći;
- » Stalna podrška osnovnim uslugama: hrana, odjeća, higijena, itd;
- » Individualno savjetovanje;
- » Timski rad sa romskim porodicama;
- » Finansijska pomoć;
- » Stručno osposobljavanje mladih i porodica;
- » Medicinska pomoć;
- » Pomoć u obrazovanju;
- » Informativne kampanje o ljudskim pravima i zakonima;
- » Reintegracija u školu.

Dnevni centri dužni su da pružaju usluge u skladu sa zvaničnim državnim propisima i međunarodnim standardima. Centri obavljaju svoj rad kroz razvoj i sprovođenje detaljnih programe i planove za sve usluge koje pružaju.

Dnevni i drop-in centri trebalo bi da imaju razvijena dokumenta koja regulišu odnos sa korisnicima uključujući politike zaštite djece, kodeks ponašanja, profesionalni kodeks, izjave o povjerljivosti, procedure za zaštitu djece, procedure zapošljavanja osoblja, itd.

Dnevni centri su dužni da djeci i mladima garantuju sigurnost. U centrima moraju postojati jasno definisane procedure koje se sprovode u slučaju sumnji na neprofesionalno ponašanje osoblja ili druge načine ugrožavanja sigurnosti djece i mladih. U svakom trenutku mora se poštovati načelo privatnosti i povjerljivosti. A neophodno je da je u svakom trenutku obazbijeden stručni nadzor nad pružanjem usluga i da se po ustaljenom rasporedu obavlja evaluacija čitavog procesa.

Zaposleni u centrima su dužni da upravljaju svakim slučajem pojedinačno, te da intervencije prilagođavaju svakom korisniku u zavisnosti od njegovih/njenih potreba i mogućnosti. Osoblje centra je najčešće multidisciplinarno i uključuje socijalne radnike, psihologe, nastavnike, medicinsko osoblje, pravnike, itd. Preporučuje se da osoblje za svakog korisnika pojedinačno ima plan intervencije u čijem razvoju su učestvovali i korisnici, ali članovi njihove porodice i zajednice, ukoliko se procijeni da je to opravdano. Preporučuje se da se u toku sprovođenja plana saraduje sa drugim institucijama i organizacijama pružaocima usluga.

Terenske usluge za romsku i egipćansku djecu i mlade. Interventni planovi za napuštanje uličnih aktivnosti.

U ovom dokumentu pojam „dijete/mladi u uličnoj situaciji“ odnosi se na romsku i egipćansku djecu i mlade koji imaju veze sa ulicom i rade ili žive na ulici privremeno ili tokom samo određenog perioda.

Rad sa djecom koja borave ili žive na ulici je jedna od korišćenih tehnika za identifikaciju i upućivanje djece/mladih koja su u uličnoj situaciji, što ima za posljedicu neposrednu pomoć koja im se pruža. Terenski rad vrlo je efikasan način identifikacije djece i mladih u rizičnoj situaciji. Većina djece/mladih u uličnoj situaciji su Romi i Egipćani, napuštena djeca i mladi bez roditeljske pomoći i oni koji su rođeni u porodicama koje žive ispod granice siromaštva. Terenski rad znatno olakšava prepoznavanje romske i egipćanske djece i mladih kojima je potrebna pomoć i planiranje intervencija za njihovu zaštitu i podršku.

Kategorija djece i mladih u uličnoj situaciji uključuje:

- » Djecu i mlade koji prose sami, u saradnji sa drugima, ili su nošeni u naručju od strane drugih;

- » Djecu i mlade koji imaju ulične neformalne poslove poput sakupljanja plastike ili metalnog materijala za recikliranje ili koji prodaju određene predmete po simboličnoj cijeni;
- » Djecu i mlade koji prodaju robu oko semafor, u kafićima, restoranima ili određenim drugim mjestima na ulici ili nude usluge kao što su parkiranje automobila, prevoz teških stvari / dobara, ili čišćenje cipela;
- » Djecu i mlade koji su seksualno iskorišćavani;
- » Djecu i mlade koji su u sukobu sa zakonom, koji su počinili ulične zločine poput prevoza i/ili prodaje droge.²⁵

Terenski rad se uvijek sprovodi u timovima. Preporučuje se da tim čine stručnjaci iz različitih oblasti, ali uz obavezno prisustvo osobe sa iskustvom iz oblasti socijalnog rada. Proces zaštite romske i egipćanske djece i mladih, razvoj i integracija prolaze kroz nekoliko faza. Prva faza bavi se identifikacijom djece i mladih u uličnim situacijama i stvaranjem baze podataka. Druga faza uključuje procjenu potreba populacije na osnovu čega se razvijaju planovi intervencije.

²⁵ Uhezuesi procedurave identifikimin, ndihmen e menjehershme dhe referenceimin and femijeve ne siuate ruge, OSCE, Tirane 2015 (OEBS - Vodič za postupke identifikacije, trenutne pomoći i upućivanja dece u uličnoj situaciji, Tirana, 2015).

9. (Preporučeni) Standardi za NVO koje rade sa romskom i egipćanskom djecom i mladima

Svaka nevladina organizacija koja djeluje u oblasti pružanja usluga djeci i mladima romske i egipćanske populacije dužna je da ima uspostavljene standard pružanja usluga koje razvija u skladu sa svojom organizacijskom misijom i vizijom, al i u skladu sa postojećim zakonskim okvirima i preporučenim praksama. Standardi po kojima nevladina organizacija djeluje podložni su periodičnim izmjenama zasnovanim na rezultatima evaluacije njihovog sprovođenju koju je preporučljivo raditi nakon određenog vremenskog perioda u cilju ispitivanja efekata.

Primjena standarda u radu NVO omogućava:

- » Kvalitetne socijalne usluge u skladu sa nacionalnim i međunarodnim standardima;
- » Socijalne usluge lako dostupne svim Romima i Egipćanima kojima su one potrebne;
- » Poštovanje svih ljudskih prava i osnovnih sloboda, posebno onih u vezi sa djecom i mladima;
- » Sigurnost i zaštitu od svih oblika nasilja, zlostavljanja, diskriminacije, iskorišćavanja, segregacije, povređivanja romske i egipćanske djece i prava mladih;
- » Jednake mogućnosti za društveni razvoj i integraciju djece, mladih, pojedinaca i grupa u riziku.

Standard - NVO djeluje u području socijalnih usluga i/ili ugrožene djece i zaštite ljudskih prava mladih

Kriterijumi, indikatori za standardno sprovođenje uključuju sljedeće:

- » NVO je registrovana i licencirana kao pružalac socijalnih usluga i zaštite ugrožene djece i ljudskih prava mladih. Pruža kvalitetne usluge u skladu sa standardima.
- » Djeluje u skladu sa nacionalnim zakonodavstvom i međunarodnim dokumentima u području socijalne zaštite i zaštite ljudskih prava i osnovnih sloboda djece i mladih.
- » Razvila je efikasne tehnike intervencije za podršku djeci i mladima, njihovim porodicama i zajednicama.
- » Osigurava profesionalnost u pružanju usluga.

Standard: Politika zaštite djece i mladih (politika zaštite djece)²⁶

- » Dokument o politici dječje zaštite osmišljen je uzimajući u obzir međunarodne konvencije za zaštitu djece, nacionalno zakonodavstvo, najbolje prakse, problematična pitanja i zabrinutost u vezi sa zaštitom djece koje dovode do procedura kojih se moraju pridržavati svi.
- » Izjava o povjerljivosti proizilazi iz politike zaštite djece i garantuje zaštitu svih informacija ili podataka koje se tiču djece i mladih
- » Obavezno je da se ti dokumenti navedu i primijene od strane svakog zaposlenog koji

²⁶ „Manuali i Mbrojtjes se Femijeve ne shkolla” - Fondacioni Terre des hommes, Austrian Development Coopertion (Preuzeto iz Uputstva za zaštitu dece u školama - Fondacija **Terre des domovi** i Austrian Development Cooperation).

radi sa romskom i egipćanskom djecom i mladima i treće osobe koja iz različitih razloga komunicira sa njima.

Kriterijumi, indikatori za standardnu implementaciju uključuju sljedeće:

- » Nevladine organizacije posjeduju dokumente o politici zaštite djece i izjavu o povjerljivosti u pisanom obliku.
- » Politika zaštite djece i izjava o povjerljivosti vidljivi su za sve zainteresovane.
- » Svaki zaposleni je upoznat sa politikom zaštite djece i izjavom o povjerljivosti. Stavlja svoj potpis i pristaje na njihovu implementaciju.
- » Politika zaštite djece i izjava o povjerljivosti se redovno pregledaju, tako da odražavaju svaku promjenu u zakonodavstvu za zaštitu djece i mladih koji su izloženi riziku od socijalne isključenosti i/ili odražava bilo kakve promjene u strategijama i programima intervencije nevladinih organizacija.

Standard: Pisane procedure za zapošljavanje osoblja

Iako mnoge nevladine organizacije imaju dobre procedure za zapošljavanje, sve one treba da primijene strogi sistem provjere prilikom zapošljavanja osoblja. Jasni kriterijumi i postupci odabira kandidata su od velike pomoći u osiguravanju da potencijalni zaposleni garantuju sigurnost djece i mladih. Postupci se određuju u skladu sa politikom zaštite djece, ciljevima organizacija i individualnim radom svakog zaposlenog. Postupci zapošljavanja i odabira imaju preventivni efekat ako se strogo primjenjuju i insistiraju na važnosti zaštite djece i mladih. Smanjuju rizik doprinoseći saznanju o mogućim slučajevima rizika za djecu. Postupci zapošljavanja i odabira se kontinuirano obnavljaju i poboljšavaju.

Kriterijumi, indikatori za standardnu implementaciju su sljedeći:

- » Zapošljavanje se vrši na osnovu jasnih kriterijuma u skladu sa politikom zaštite djece.
- » Potencijalni kandidati ispunjavaju dobro definisane kriterijume, potrebne za rad sa djecom i mladima u riziku. Imaju sve odgovarajuće i potrebne kvalifikacije, iskustvo, itd.
- » Postoje zajedničke vrijednosti i stavovi koje dijele kandidati i organizacije.
- » Kandidati su dobro poznati sa politikom zaštite djece i mladih, kodeksom ponašanja i etike i svim potrebnim postupcima za zaštitu djece i mladih.
- » Kandidati nisu bili umiješani u situacije diskriminacije ili zloupotrebe (postoji provjera odgovarajućih dokumenata kandidata u državnim institucijama).
- » Utvrđene su uloge i odgovornosti zaposlenih osoba, a posebno očekivanje dobre vještine upravljanja.

Standard: NVO djeluje preko kvalifikovanog osoblja i stručnjaka i pruža socijalne usluge romskoj i egipćanskoj djeci i mladima

Kriterijumi, indikatori za standardnu implementaciju uključuju sljedeće:

- » Profesionalne standard treba da poštuju zaposleni koji pružaju usluge za ugroženu djecu i mlade, tako da su kvalitetne usluge osigurane u skladu sa nacionalnim i međunarodnim standardima usluga.
- » Lobiranjem i zagovaranjem se utiče na donošenje odluka u interesu zaštite Roma, posebno ugrožene djece i mladih.
- » Postoje institucionalni kapaciteti i ljudski resursi koji garantuju bolji razvoj standarda i veći kvalitet socijalnih usluga. Tokom pružanja socijalnih usluga osiguran je integrisani pristup.

- » Procjena rada i zaposlenih sprovodi se povremeno kako bi se osigurao visoki kvalitet u njihovom radu sa romskom i egipćanskom djecom i mladima.

Standard: Pisana uputstva o ponašanju prema djeci i mladima - kodeks ponašanja i etika

- » Djeca su izložena ranjivim i opasnim situacijama i neposrednim rizicima; dužnost je zaposlenih i drugih da minimalizuju rizik.
- » Nevladina organizacija usvaja kodeks ponašanja i etike kako bi se izbjegle ranjive situacije u svakodnevnom radu zaposlenih NVO i/ili drugih koji rade sa romskom i egipćanskom djecom i mladima ili drugom djecom i mladima u riziku.
- » Kodeks ponašanja i etike oslanja se na međunarodne i nacionalne pravne dokumente koji se odnose na djecu i mlade koja su u riziku i zaštiti.
- » Kodeks ponašanja i etike jasno određuje šta predstavlja prihvatljivo i neprihvatljivo ponašanje prema djeci i mladima.
- » Kodeks ponašanja i etike poznat je, prihvaćen i obavezan za sve zaposlene i druge koji su u kontaktu sa djecom i mladima.

Kriterijumi, indikatori za standardnu implementaciju uključuju sljedeće:

- » Postoje pisane smjernice koje određuju odgovarajuće ponašanje prema djeci i mladima.
- » Organizacija posjeduje smjernice za odgovarajuće i očekivane standarde ponašanja koje bi odrasli trebalo da usvoje prema djeci.
- » Svi zaposleni i treće osobe koje rade sa djecom ili su u kontaktu sa djecom i mladima potpuno su svjesni svih obaveza i posljedica koje proizilaze iz kodeksa ponašanja i etike i svih disciplinskih postupaka u slučaju kršenja kodeksa.
- » Postoji smjernica o prihvatljivim normama ponašanja djece i mladih prema drugoj djeci i mladima.
- » Postoje alternative, pozitivni načini obrazovanja djece i njihovo učenje normi ponašanja koje nemaju veze sa fizičkim kažnjavanjem ili drugim oblicima ponižavajućeg postupanja.
- » Organizacija promovira kulturu slušanja i poštovanja djece i mladih.

Standard: Pisane procedure za čuvanje djece

Vodeće načelo za protokol o sigurnosti djece i mladih jeste da je najvažnije uzeti u obzir njihovu sigurnost. Djeca bi trebalo da žive i rastu u sigurnom i pozitivnom okruženju koje podstiče atmosferu učenja. Organizacije imaju obavezu da stvore sigurno okruženje koje poštuje djecu i mlade i doprinose razvoju djeteta ili nove osobe sa puno samopouzdanja i samopoštovanja.

Kriterijumi, indikatori za standardnu implementaciju uključuju sljedeće:

- » Organizacija je zapisala sve procedure i koristi ih kako bi djeca bila sigurna.
- » Osoblje i volonteri prepoznaju i primjenjuju postupke za očuvanje sigurnosti djece i znaju kako da se ponašaju kada postoji zabrinutost oko djeteta, gdje je prijaviti i kako je bilježiti.
- » Osoblje i volonteri su dobro informisani i obučeni za sve postupke izvještavanja.
- » Informisanje i podizanje svijesti o čuvanju djece i mladih na sigurnom odnosi se na sve zainteresovane strane i svaku osobu koja je u kontaktu sa njima.
- » Postupci kojima je cilj izvještavanje i rješavanje zabrinutosti zbog nasilja nad djecom se stalno razrađuju i sprovode.

Obavezno izvještavanje o sigurnosti djece i mladih

- » Svakom zaposlenom i onom koji radi ili je u kontaktu sa djecom, sasvim je jasno kako postupati u cilju zaštite djece u slučajevima zlostavljanja, nasilja, diskriminacije ili drugih vidova ponašanja koja utiču na integritet, ličnost i ljudska prava djece i mladih.
- » Izvještavanje o svim vrstama zabrinutosti u vezi sa nasiljem prema djeci obavezno je za sve zaposlene i druge koji rade ili su u kontaktu sa djecom.
- » Svaku tvrdnju ili zabrinutost u vezi sa zlostavljanjem djece treba ozbiljno rješavati i stoga je važno za svakoga ko izražava zabrinutost da strogo prati sve postupke izvještavanja.
- » Svi zaposleni su osposobljeni za otkrivanje znakova zlostavljanja i/ili nasilja nad djecom i mladima.
- » Posebnu pažnju treba posvetiti povjerljivosti i razmjeni informacija sa odgovarajućim osobama.
- » Organizacija osigurava adekvatne treninge kako bi pomogla osoblju u njihovom zadatku da održi svu djecu sigurnom.²⁷

²⁷ Preuzeto iz **Kako implementirati standarde**, Udruženje čuvanje sigurnosti djece, [www. keepchildrensafe.org.uk](http://www.keepchildrensafe.org.uk).

10. Načela i generalne radne vrijednosti, politika dječje zaštite, protokol o zaštiti djece i mladih, kodeks ponašanja

» 10.1. Politika zaštite djece (preporučeni primjerak)

Naziv organizacije:

Ova politika je izrađena i odobrena:

Misija organizacije:

Vizija organizacije:

Kontekst

Zlostavljanje djece je globalni fenomen. Pojavljuje se u svim zemljama i u svim društvima, a uključuje fizičko, seksualno, emocionalno zlostavljanje²⁸ i zanemarivanje djece i adolescenata. To je gotovo uvijek moguće spriječiti. Djeca i adolescenti mogu biti potencijalno izloženi iskorišćavanju, zlostavljanju, nasilju i zanemarivanju u porodicama, zajednicama, ustanovama, organizacijama, privatnim prostorima, javnim mjestima, od strane različitih aktera uključujući i članove osoblja organizacije. Kako bi se djeca i adolescenti zaštitili od potencijalne zloupotrebe i iskorišćavanja tokom njihovog kontakta sa organizacijom (unesite ime), razvijena je ova politika zaštite djece.

Za efikasnu implementaciju politike zaštite djece (u daljem tekstu politike) potrebno je da je svi oni na koje se politika odnosi tačno razumiju. Organizacija će se pobrinuti da osoblje, stažisti, volonteri, savjetnici, itd, budu obaviješteni o ovoj politici i da obavljaju posao u skladu sa svim njenim odredbama i da ne nanose štetu djeci koja mogu doći u kontakt sa njima unutar ili izvan posla.

Potreba za politikom zaštite djece

Sve organizacije i stručnjaci koji rade ili su u kontaktu sa djecom obavezni su da osiguraju zdravstvenu zaštitu djece.

Osoblje organizacije garantuje sigurnost - Sva djeca imaju pravo na zaštitu od svih oblika nasilja, zlostavljanja i iskorišćavanja, na osnovu UN Konvencije o pravima djeteta. Stoga je odgovornost NVO da osiguraju da su sve njene aktivnosti, politike, projekti i programi „sigurni za djecu“. To znači da osoblje ne predstavlja rizik za djecu i da se programi, politike i prakse mogu oblikovati i razvijati na način koji promoviše zaštitu djece.

Djeca su zaštićena - Neka su djeca posebno ranjiva na zlostavljanje, iskorišćavanje i zlostavljanje od strane staratelja, radnika na projektu i onih koji imaju pristup njihovim ličnim podacima. Mnoga djeca

28 „Zlostavljanje ili maltretiranje djece predstavlja sve oblike fizičkog i/ili emocionalnog zlostavljanja, seksualnog zlostavljanja, zanemarivanja ili nemarnog postupanja ili komercijalnog ili drugog iskorišćavanja, što rezultira stvarnom ili potencijalnom štetom po djetetovo zdravlje, opstanak, razvoj ili dostojanstvo u kontekstu odnosa odgovornosti, poverenja ili moći“, Svjetska zdravstvena organizacija, 1999.

koja odrastaju u ranjivim okolnostima već su iskusila prekide odnosa povjerenja ili zlostavljanje od strane odrasle osobe u obliku fizičkog, psihičkog ili seksualnog zlostavljanja. Zbog toga je potrebno osigurati da su djeca maksimalno zaštićena i da je njihov odnos povjerenja prema organizaciji i njenom osoblju opravdan.

Organizacija i njen ugled su zaštićeni - Organizacije koje rade sa djecom i generalno populacijom koja je u riziku od socijalne isključenosti i diskriminacije, često su i same podložne lažnim optužbama i diskriminatornim praksama. One organizacije bez jasnih procedura i smjernica u postupanju više su podložne lažnim optužbama. Bez odgovarajuće politike zaštite djece i standarda dječje zaštite, navodi o zlostavljanju, bilo da su utemeljeni ili neosnovani, mogu uticati na ugled organizacije. To može imati ozbiljne posljedice za budući rad, mogućnost prikupljanja sredstava, kredibilitet, a posljedično in a dalju dostupnost servisa ugroženim populacijama.

Pravni i institucionalni okvir politike (protokoli, strategije, programi, akcioni planovi)

Dokument o politici zaštite djece/mladih u organizaciji (unesite naziv) osmišljen je u skladu sa duhom Konvencije Ujedinjenih nacija o pravima djeteta (UNCRC), „Evropske konvencije o kontaktu sa djecom“ Savjeta Evrope 2005, Strategijom Savjeta Evrope za prava djeteta 2012-2015. i drugim strateškim nacionalnim i međunarodnim dokumentima koji se bave zaštitom djece od svakog oblika nasilja, zlostavljanja i iskorišćavanja.

Upravo kroz dokument o politici zaštite, organizacija pokazuje veliku predanost svih svojih programa i aktivnosti koji se vode najboljim interesima djece/mladih²⁹ i svim svojim odlukama i postupcima koji se temelje na načelima zaštite i poštovanja prava djeteta ili mladih. Organizacija izjavljuje da su prava djeteta na zaštitu od maltretiranja, zlostavljanja i iskorišćavanja, kako je utvrđeno Konvencijom Ujedinjenih nacija o pravima djeteta (UNCRC), od primarne važnosti u svim njenim aktivnostima i radu i da će blagostanje djeteta biti zaštićeno i promovisano. Dokument o politici zaštite djece i mladih izričito pokazuje da je organizacija odlučna i nepokolebljiva u svojoj odgovornosti za pružanje zaštite djeci i mladima osiguravajući im sigurno i pozitivno okruženje.

Ovaj dokument će se čitati i razmatrati u kontekstu svih politika koje se odnose na rad sa djecom i mladima i drugih propisa organizacije koja sprovodi ovaj dokumenta (kodeks ponašanja, procedure za čuvanje djece, postupci zapošljavanja osoblja, itd). Osoblje organizacije je svjesno uticaja drugih faktora koji utiču na zaštitu djece i mladih, kao što su upotreba droge i alkoholnih pića, nasilje u porodici, zdravstvena pitanja, seksualno uznemiravanje i eksploatacija, itd.

Ključne poruke politike zaštite djece/mladih

- » Organizacija je odlučna u prihvatanju prava djeteta u svojim programima i aktivnostima, te je stoga odlučna u borbi sa problemom zlostavljanja djece i mladih primjenom svjesne i otvorene prakse upravljanja u radu sa djecom/mladima.
- » Organizacija će povećati svijest o zlostavljanju, iskorišćavanju i povređivanju djece/mladih. Ona će preduzeti sve mjere kako bi osigurala zaštitu djece i mladih od svih oblika zlostavljanja, maltretiranja, diskriminacije i iskorišćavanja gdje god se pružaju njene usluge.
- » Organizacija se ozbiljno zalaže za osiguravanje svih mogućnosti za djecu i mlade da se osjećaju uključenim, sigurnim, zaštićenim i poštovanim kao pojedinci sa vlastitim pravima uprkos njihovom društvenom statusu, etničkoj pripadnosti, vjeri, stavovima i uvjerenjima.
- » Svi zaposleni i drugi koji rade u organizaciji jasno su definisali svoje uloge i

²⁹ Izraz „mladi“ u ovom dokumentu odnosi se na starosnu grupu od 10 do 18 godina koja se prema Evropskom savjetu naziva „omladina“, dok se prema Konvenciji Ujedinjenih nacija o pravima djeteta smatraju djecom.

odgovornosti u sprečavanju zlostavljanja djece i mladih. Organizacija će osigurati da se rizik od zlostavljanja, iskorišćavanja i nasilja nad djecom i mladima svede na najmanju moguću mjeru prilikom zapošljavanja i odabira članova osoblja i drugih osoba koje bi mogle da stupe u kontakt sa djecom i mladima.

- » Svim zaposlenima i drugima koji rade u organizaciji ili su u kontaktu sa organizacijom jasni su načini na koje se različita pitanja o zlostavljanju, nasilju i eksploataciji djece/mladih prate, tretiraju i prijavljuju u slučajevima kada su identifikovani.

Načela i glavne vrijednosti nevladinih organizacija za zaštitu djece

Na osnovu Konvencije UN o pravima djeteta, ova politika zaštite djece bavi se zaštitom djece i adolescenata kako je definisano Konvencijom, pružajući sveobuhvatan okvir za zaštitu, uključivanje i učestvovanje sve djece. Sva djeca i adolescenti uključeni u aktivnosti, projekte i programe organizacije (unesite naziv organizacije) imaju pravo na to da se njihovo zdravlje, sigurnost i blagostanje i njihovi interesi smatraju prioritetom; da se njihov razvoj promoviše kako bi mogli ostvariti svoj puni potencijal; da budu cijenjeni, poštovani i shvaćeni u kontekstu njihove vlastite kulture, religije i etničke pripadnosti; da se saslušaju i da se njihova gledišta pažljivo razmotre, kao i da se ohrabre i da im se pomogne da učestvuju u odlukama koje ih se tiču, uključujući odluke o zaštiti djece.³⁰

» DUŽNOST KOJA JE BEZ PREGOVORA

Nevladine organizacije koje rade u cilju ostvarenja dječjih prava imaju apsolutnu dužnost da zaštite djecu od zlostavljanja, maltretiranja i iskorišćavanja tokom korišćenja njihovih usluga. Ova dužnost je imperativ i nije predmet pregovora. Bez odgovarajućih standarda i mehanizama za zaštitu, organizacija ne samo da ne ispunjava svoju primarnu dužnost brige, već može i nemarno ili nepromišljeno podsticati zlostavljanje³¹.

Prioritet organizacije je promovisanje prava djeteta i briga o njihovom blagostanju uzimajući u obzir djetetova osjećanja i potrebe, kao i njegove/njene osobine. Ovaj dokument politike naglašava činjenicu da je organizacija čvrsto opredijeljena za zaštitu i razvoj prava djece i mladih, te da je njihovo očuvanje glavna briga.

Organizacija jasno navodi da djeci i mladima treba pružiti zaštitu kreiranjem sigurnog i pozitivnog okruženja i ozbiljno se obavezala na očuvanje i zaštitu njihovih prava.

Obaveza poštovanja prava glasa djece jednaka je obavezi zaštite. Efikasna i održiva zaštita djece može se postići samo slušanjem djece i njihovih potreba.

Organizacija otvoreno navodi da je spremna na preduzimanje mjera protiv bilo koje osobe čije prisustvo predstavlja rizik po sigurnost i blagostanje djece i mladih. Politika osigurava da će organizacija u velikoj sprovedi sve potrebne mjere uticati na sprečavanje zlostavljanja i maltretiranja, bilo fizičkih, emocionalnih ili seksualnih, te da će preduzeti sve mjere prevencije³².

³⁰ Politika zaštite djece, **Eurochild**.

³¹ Ibid.

³² Za svako zlostavljanje, znakove i simptome istog, zanemarivanje, maltretiranje, uzroke zlostavljanja, preporučujemo: Protokoli i Mbrojtjes se Femijeve (Protokol o zaštiti djeteta), strana 27-35, Albanija, 2015,

» Kome je upućena politika zaštite djece/mladih?

Politika zaštite djece/mladih obavezan je dokument koji će da implementiraju:

- » Svi zaposleni, članovi organizacije u upravljačkim strukturama (odbori, Skupština), stažisti i volonteri.
- » Svi oni koji rade ili djeluju u ime organizacije kao što su savjetnici, stručnjaci, treneri.
- » Svi odrasli koji prate djecu u aktivnostima ili događajima koje organizacija realizuje.

Očekuje se da sve navedene osobe i drugi koji su u kontaktu sa djecom i mladima putem aktivnosti organizacije, pročitaju dokument politike zaštite djece i mladih i potpišu izjavu o obavezi pridržavanja načela i procedura koji su propisani tim dokumentom.

Organizacija ima pravo da preduzme disciplinske i pravne radnje i mjere protiv osoba na koje se politika odnosi, u slučaju da su uključeni u radnje koje utiču na zaštitu djece i mladih ili krše politike zaštite djece i mladih.

» Predanost nevladinih organizacija koje implementiraju politike zaštite djece i mladih

Organizacija će omogućiti zaštitu djece i mladih implementiranjem dokumenta politike zaštite djece i mladih kroz:

• Podizanje svijesti

Kako bi se politika o zaštiti djece/mladih mogla sprovesti, treba učiniti jasnom za sve one koji imaju obavezu da je implementiraju. Organizacija osigurava da osoblje, stažisti, volonteri, savjetnici i oni koji su na ovaj ili onaj način u kontaktu sa djecom i mladima tokom programa ili aktivnostima koje organizuje NVO, budu dobro informisani o politici, kao i da se obavežu na njeno poštovanje. Svi zaposleni, volonteri, stažisti potpisuju izjavu o zaštiti djece i mladih gdje pokazuju da prihvataju odgovornost za njihovu zaštitu.

U svakom slučaju, svi ljudi koji su u kontaktu sa djecom i mladima tokom programa i aktivnosti organizacije, gdje god i kad god učestvuju u njima, imaju obavezu da potpišu izjavu o prihvatanju politike.

Da bi se poboljšala svijest o implementaciji politike i prakse zaštite djece, organizacija promovise otvorenu komunikaciju kako bi se tvrdnje o zlostavljanju djece na direktan i indirektan način mogle ispravno, održivo i otvoreno rješavati na odgovarajući način.

• Dobro definisani postupci i kriterijumi

- Odabir zaposlenih, volontera, stažista i partnera.

Kako bi se spriječile negativne pojave i osigurala zaštita djece i mladih, organizacija usvojila i sprovodi stroge procedure za zapošljavanje osoblja (kao što ćete naći u prilogu ovog dokumenta), dobro kontrolisane postupke za prijem volontera i pripravnika i angažuje najsposobnije ljude kako bi se sve situacije i brige o zaštiti djece mogle rješavati kad god i gdje god da se pojave. Niko od osoblja organizacije, volontera i partnera ne smije biti uključen u zlostavljanje, nasilje i iskorišćavanje ili neko drugo ponašanje koje djeca/mladi, njihove porodice ili drugi odrasli mogu pogrešno protumačiti i koji predstavljaju ili dovode do zlostavljanja.

Organizacija ima definisane osobe ili sketore koji su nadležni za sprovođenje politike i kojima se moguće obratiti u slučaju sumnje o postojanju zlostavljanja ili povrjeđivanja bilo koje vrste. Svi

zaposleni i druge uključene osobe, uključujući djecu i mlade, dobro su obaviješteni o tome gdje mogu dobiti odgovore na svoja pitanja, nedoumice, sumnje ili navode o zlostavljanju, povređivanju ili maltretiranju.

- Promovisanje profesionalnog ponašanja i etičke komunikacije (kodeks ponašanja i etike, profesionalni kodeks)

Kodeks ponašanja uspostavlja opšti okvir ponašanja za sve odrasle osobe u kontaktu sa djecom. Kodeks ponašanja i etike je smjernica za razumijevanje onoga što predstavlja prihvatljivo ponašanje i praksu u radu sa djecom i mladima. Ovaj kodeks ukazuje na slučajeve ponašanja ili prakse koji nisu prihvatljivi pri radu sa djecom i mladima. Kodeks je ključni element politike zaštite djece u organizaciji, a osoblje treba da ga se pridržava i poštuje. Kada se kodeks sprovodi na najbolji način, on smanjuje i ograničava rizik od zlostavljanja djece i mladih.

Svi zaposleni, volonteri, stažisti i drugi treba da se pridržavaju kodeksa ponašanja i profesionalnog kodeksa koji je jasno naveden u okviru politike organizacije.

- Očuvanje bezbjednosti djece i mladih

Politika organizacije jasno je naznačila da je njeno vodeće načelo da je sigurnost djece/mladih najvažnija i da djeca moraju da žive u sigurnom i pozitivnom okruženju koje podstiče atmosferu učenja. Organizacija je prihvatila da preuzme odgovornost i obavezu za stvaranje okruženja koje je sigurno i koje poštuje djecu i mlade, te doprinosi stvaranju samopouzdanja i samopoštovanja kod djece. Organizacija je definisala sve funkcionalne procedure za očuvanje bezbjednosti i blagostanja djece i mladih.

Organizacija prati i kontinuirano ocjenjuje sigurnost djece i radi na poboljšanju situacije u skladu sa rezultatima evaluacije koja se redovno sprovodi.

- » Informisanje i podizanje svijesti o sigurnosti djece i mladih cilja sve one koji su zainteresovani i bilo koga ko je u kontaktu sa djecom i mladima. Osoblje i volonteri su dobro informisani i obučeni o postupcima izvještavanja i dobro su upoznati sa procedurama brige o djeci i mladima i njihovom sprovođenju. Oni znaju kako da se ponašaju u slučaju zabrinutosti za djecu i mlade, gdje izvještavati o situaciji, kako praviti i čuvati bilješke, i kako pružati podršku zlostavljanoj djeci i mladima. Svi zaposleni, volonteri i pripravnici moraju obratiti pažnju na znake koji bi mogli upućivati na to da je djetetu potrebna pomoć i podrška i da o tome odmah obavijeste koordinatora za zaštitu djece.

• Treninzi

- Obuke zaposlenih i drugih osoba u kontaktu sa djecom i mladima

Organizacija je potpuno svjesna da se nasilje i zlostavljanje djece/mladih dešava u svim društvima i kulturama i mnogim organizacijama, pa se stoga zaposleni i druge osobe mogu suočiti sa tim problemima u bilo kojem trenutku.

Kako bi se spriječilo ponašanje koje djecu izlaže rizicima različite vrsta, organizacija radi na stvaranju sistema potpune zaštite djece osposobljavanjem zaposlenih i saradnika koji direktno ili indirektno učestvuju u aktivnostima organizacije.

Obrazovanje i osposobljavanje zaposlenih i drugih osoba u kontaktu sa djecom i mladima, od velike je važnosti za zaštitu djece i mladih od zlostavljanja, maltretiranja i iskorišćavanja. Organizacija kroz

treninge jača kapacitete svog osoblja kako bi oni bili obučeni za pružanje adekvatne zaštite djeci i mladima, ali kako bi spriječili razvoj potencijalno spornih situacija. Zaposleni i druge osobe koje su u kontaktu sa djecom i mladima obučeni su da uočavaju i otkrivaju znakove ili tragove zlostavljanja i povređivanja, kako da djeluju i kome da se jave u slučaju sumnje u vezi sa zlostavljanjem, kako da pomognu da se osnaže djeca i mladi dok se suočavaju sa određenim ponašanjem koje ih ugrožava. Zaposleni i ostale osobe koje su u kontaktu sa djecom i mladima putem učešća u obukama, jačaju kapacitete za pružanje pomoći u rehabilitaciji, integrisanju i identifikovanju svih resursa za podršku njima i njihovim porodicama.

- Obuka /osnaživanje djece i mladih kako bi se zaštitili od zlostavljanja, maltretiranja i iskorišćavanja

Politika zaštite djece/mladih uključuje i obavezu organizacije da djecu i mlade redovno informiše i obučava o efikasnim tehnikama zaštite od nasilja, maltretiranja i zlostavljanja. Organizacija je dužna da kreira okruženje u kojem se mladi osjećaju slobodnim da razgovaraju o rizicima kojima su izloženi kao i o iskustvima koja imaju. Politika podrazumijeva obavezu organizacije da djecu i mlade informiše o adresama na koje se mogu obratiti u slučaju zlostavljanja ili maltretiranja, kao i na obavezu posredovanja u tim procesima.

- Monitoring i evaluacija / strategija implementacije: Postupci izvještavanja

Sprovođenje politike zaštite djece/mladih kontinuirano će biti predmet monitoringa i evaluacije kako bi se garantovalo njeno adekvatno sprovođenje, ali i osigurao najbolji mogući efekat po ciljnu populaciju.

Politika zaštite djece periodično se revidira (najmanje jednom u tri godine) kako bi se napravile izmjene u odnosu na eventualne novine u zakonodavstvu, ali i na promjene u okruženju uključujući nove potencijalne rizike, nove podjele odgovornosti među institucijama, izmijenjene organizacione politike, strukturu i broj zaposlenih.

Postupak monitoringa i evaluacije pomaže da se identifikuju prakse koje mogu naštetiti sigurnosti djece, ali i kredibilitetu organizacije. Rezultati evaluacije, dakle, služe da ukažu organizaciji na mjere koje je neophodno sprovesti kako bi se politike zaštite djece kontinuirano uanpredivale.

10.2. Protokol o sigurnosti djece i mladih

Nevladine organizacije imaju obavezu da osiguraju sigurno okruženje za djecu i mlade sa kojima rade. Cilj organizacija koje su u kontaktu sa djecom i mladima, posebno djecom i mladima u riziku, je zaštita te djece i mladih od svih oblika zlostavljanja, zanemarivanja, iskorišćavanja i nasilja, kako je utvrđeno Konvencijom Ujedinjenih nacija o pravima djeteta. Organizacije koje rade sa djecom u riziku i mladima imaju odgovornost da im obezbijede sigurnost kroz pružanje razvojnih intervencija.

» Protokol i vodeća načela

- » Sva djeca imaju jednaka prava na zaštitu od zlostavljanja i iskorišćavanja nezavisno od pola, rase, vjerskog ili političkog uvjerenja, uzrasta, fizičkog ili mentalnog zdravlja, seksualne orijentacije, porodičnog, socijalnog i ekonomskog statusa i kulture.
- » Sva djeca imaju pravo na zaštitu i sigurnost u bilo koje vrijeme, a organizacija je dužna da obezbijedi sigurno okruženje i programe koji garantuju sigurnost za djecu i mlade.
- » Dostojanstvo, integritet i ličnost djeteta i mladih poštuju se u svakom trenutku.

- » Organizacija nikada neće odražavati bilo kakav pristup, ponašanje ili stav koji je diskriminatoran, ponižavajući prema oštećenom, zlostavljanom ili iskorišćavanom djetetu i mladoj osobi.
- » Zaštita ličnih podataka, povjerljivost i privatnost djece i mladih predstavljaju obavezujuće načelo za organizaciju.

» **Prevenција povređivanja djece i mladih kroz sigurne aktivnosti**

- » Svaki zaposleni, volonter, stažista/pripravnik i drugi koji rade, saraduju ili su uključeni u savjetovanje sa organizacijom, biraju se prema strogo definisanim procedurama. Oni moraju biti upoznati sa politikom zaštite djece i moraju potpisati izjavu o prihvatanju obaveze adekvatnog sprovođenja politike.
- » Nijedan pojedinac koji djeluje izvan strukture organizacije (novinari, partneri, donatori, predstavnici državnih institucija i drugih privatnih subjekata, itd) ne može da učestvuje u događajima i aktivnostima sa djecom i mladima u riziku bez prethodnog odobrenja organizacije. U svakom slučaju, nakon odobrenja organizacije, svi spoljni saradnici moraju potpisati izjavu kojom prihvataju poštovanje politika zaštite djece i obavezuju se na sprovođenje navedenih načela. Bez obzira na cilj posjete, svi gosti moraju imati konstantnu pratnju osoblja organizacije tokom kontakta sa djecom.
- » Za svako dijete i mladu osobu (do 18 godina) koji žele da se uključe u aktivnosti i događaje organizacije, pristanak roditelja/zakonskog staratelja se dobija unaprijed. Ovaj dokument osigurava da djeca i mladi budu sigurni i da roditelji/zakonski staratelji odobravaju da njihova djeca učestvuju u aktivnostima organizacije.
- » Isto tako, osim pristanka roditelja/zakonskog staratelja, organizacija ima obavezu da prijavi i dobije odobrenje odgovarajućih struktura (opština, policija) za sve aktivnosti na otvorenom izvan mjesta boravka djece i mladih, tako da ih maksimalno zaštite od bilo kakve spoljašnje prijetnje.
- » Fotoreporteri, novinari ili drugi koji žele da pristupe djeci i mladima iz različitih razloga, posebno romskoj i egipćanskoj djeci i drugoj djeci u riziku, neće biti u mogućnosti da kontaktiraju djecu i mlade (do 18 godina) bez prisustva roditelja/zakonskog staratelja ili bez pismene saglasnosti. Predstavnici organizacije mogu dopustiti tim osobama da kontaktiraju djecu i mlade samo ako postoji pismeno odobrenje njihovih roditelja/zakonskih staratelja.
- » Organizacija ima obavezu da garantuje da će biti preduzeti sve mjere očuvanja zdravlja i bezbjednosti djece i mladih u svim aktivnostima u kojima učestvuju, bilo u zatvorenom ili na otvorenom prostoru. Organizacija mora da bude informisana o zdravstvenim parametrima djece kako bi se osigurala njihova zaštita od mogućih opasnosti kao što su alergije na hranu, lijekove, atmosferske agense (polen, zagađenje). Osim hitnih kontakt brojeva u bolnici, organizacija mora tokom aktivnosti da osigura kompletne prve pomoći sa svim potrebnim sredstvima i lijekovima za zaštitu zdravlja djece i mladih i mora da ima zdravstvene radnike koji će pomoći u tome.
- » U slučaju da organizacija djeluje u nekoj vrsti dnevnog ili drop-in centra, obavezna je da garantuje sigurnu sredinu poštujući sva pravila zaštite od požara (ugradnja aparata za gašenje požara, postavljanje signala za slučaj nužde, itd). Zaposleni u centru treba da upoznaju djecu i mlade sa postupcima koje treba da slijede u slučaju zemljotresa i drugih nepogoda (demonstracijom i prikazivanjem slika, crteža i smjernica, itd).
- » Organizacija garantuje dosljedno praćenje i nadzor nad djecom i mladima kroz aktivnosti/rad svojih zaposlenih, volontera i pripravnika/stažista kao i sistema video nadzora (uz obaveznu informisanost djece i njihovih roditelja/staratelja).
- » Korišćenje interneta unutar okruženja centra (ako organizacija djeluje u centrima) ograničeno je samo u obrazovne i informativne svrhe, tako da djeca nisu izložena opasnostima koje vrebaju u online prostoru. Organizacija redovno informiše djecu i mlade o rizicima koji postoje u virtuelnom prostoru.

» Sprječavanje rizika po djecu i mlade kroz jačanje kapaciteta osoblja organizacije

- » Zaposleni, volonteri i drugi koji rade sa djecom poštuju kodeks ponašanja u svakom slučaju i djeluju u skladu sa dokumentima organizacije i važećim zakonima.
- » Zaposleni, volonteri i drugi koji rade sa djecom dobro su upoznati sa njihovim slučajevima i aktivno ih podstiču da prepoznaju i prijave svako neprikladno ponašanje kojem su izloženi.
- » Zaposleni, volonteri i drugi koji rade sa djecom obazrivi su u procesu rada sa djecom i vode računa o tome da se izbjegavaju situacije koje bi mogle potencijalno ugroziti djecu i mlade na bilo koji način.
- » Zaposleni, volonteri i drugi koji rade sa djecom vode računa o tome da ona nikad nijesu sama u društvu nepoznatih ljudi, kao i da nijesu u prostorima koji nemaju ispunjene sve sigurnosne standarde.
- » Osoblje organizacije i ostali koji su u kontaktu sa djecom i mladima upoznati su sa postupcima zaštite djece i mladih i djeluju u skladu sa njima.
- » Osoblje, volonteri, pripravnici/stažisti i druge osobe u vezi sa organizacijom dobro su upoznati sa politikom zaštite djece/mladih i svakodnevno je sprovode na poslu. Politika zaštite djece/mladih primjenjuje se u najboljem svjetlu u svakom dijelu organizacije.
- » Svaki zaposleni, volonter, pripravnik/stažista i druge osobe uključene u radni proces kontinuirano se obučavaju za zaštitu djece i mladih.
- » Svi članovi osoblja, volonteri i druge osobe koje su u kontaktu sa djecom i mladima tokom nekoliko aktivnosti, bez obzira na njihov status u organizaciji, dužni su da cijelo vrijeme štite i čuvaju djecu.

» Prevencija štete za djecu i mlade kroz podizanje svijesti romske i egipćanske djece i mladih o opasnosti od zlostavljanja, iskorišćavanja i povređivanja

- Djeca i mladi:

- » Svjesni su svog prava da budu zaštićeni od zlostavljanja, povređivanja i iskorišćavanja.
- » Dobili su savjete o tome da ne daju lične podatke odraslima, kao što su telefonski broj, imejl, Fejsbuk, Tviter ili druge profile na društvenim mrežama.
- » Dobro su obaviješteni o tome kuda da idu i kome da zatraže pomoć i savjet u slučajevima zlostavljanja, uznemiravanja i zastrašivanja.
- » Savjetovani su je da ne razgovaraju sa nepoznatim osobama u odsustvu njihovih roditelja ili članova osoblja organizacije.
- » Obučeni su za prepoznavanje neprimjerenog ponašanja odraslih i izvještavaju o istim
- » Savjetovani su da pokažu razboritost i da ne prihvataju pozivnice za putovanja sa nepoznatim ljudima ili neke druge pozive za odlazak u bioskop ili u prostore bez nadzora.
- » Lokalnoj zajednici, kojoj djeca i mladi pripadaju, kontinuirano se pružaju posebne informacije, vezane za zlostavljanje i zaštitu, te se na taj način utiče na podizanje njihove svijesti takođe.

» Zaštita djece adekvatnim sprovođenjem procedura

Iskustvo je pokazalo da je vjerovatnije da će se zlostavljanje djece dogoditi u organizacijama koje ne preduzimaju preventivne mjere u svojoj strukturi i sistemu, nemaju smjernice ili formalne postupke za zaštitu djece i mladih. Takođe, te organizacije za rješavanje takvih pitanja pružaju slabu podršku i nadzor i ne sprovode politiku zaštite djece u praksi. Procedure zaštite djece u skladu su sa međunarodnim standardima i oslanjaju se na najbolje prakse zaštite djece. Dostupne su i promovisane procedure zaštite djece koje uključuju sve bitne aktere (djecu, roditelje/zakonske staratelje i konsultante).

» Procedure i smjernice:

- » Bitne su jer omogućavaju brz odgovor u slučaju sumnje u sigurnosti i djece i mladih.
- » Pomažu organizaciji kako bi ispunila zakonske zahtjeve ili slijedila praktične smjernice za zaštitu djece i mladih.
- » Pružaju upute osoblju i drugim osobama tako da mogu djelovati preciznije i brže kada postoji određena zabrinutost oko djeteta ili adolescenta.
- » Pružaju upute djeci i mladima vezano za prijavljivanje svojih problema, povredama i zlostavljanju.

» Organizacione structure u sprovođenju i nadgledanju sistema zaštite djece i mladih

Svaki zaposleni i pojedinac koji su institucionalno povezani sa organizacijom imaju odgovornost da zaštite djecu i da obezbijede njihovu sigurnost.

Organizacija imenuje kontakt osobu (koordinatora) ili posebnu strukturu³³ (npr. odbor) za upravljanje i rješavanje slučajeva zlostavljanja, nasilja, povrede ili iskorišćavanja djece i mladih, kako bi se jasno uspostavila odgovornost za zaštitu djece i mladih.

- » Koordinator za zaštitu djece i mladih ima ključnu ulogu u sprečavanju nanošenja štete djeci i mladima, pa se preporučuje da bude osoba sa višegodišnjim iskustvom u radu sa djecom, ali i da poznaje pravne procedure i socijalni rad.
- » Koordinator (ili članovi posebne strukture) se bira prema istim procedurama i kriterijumima koje organizacija koristi za zapošljavanje svog osoblja i volontera.
- » Koordinator i/ili članovi posebne strukture moraju biti dobro upoznati sa nacionalnim i međunarodnim propisima o dječjoj zaštiti i svim drugim potrebnim strateškim dokumentima organizacije.
- » Koordinator (ili strukturu) bira upravni odbor organizacije na osnovu vještina i iskustva stečenog u zaštiti djece i mladih u riziku.
- » Koordinator (ili struktura) djeluje u skladu sa važećim zakonima i dužnostima utvrđenim ovim protokolom, kao politikom zaštite djece i mladih.

» Dužnosti koordinatora i/ili strukture za zaštitu djece i mladih

Koordinator (ili struktura):

- » Prima, analizira i evaluira svaku informaciju, izvještaj, prijavljivanje sumnjive ili počinjene zloupotrebe, obavještenje o nasilju ili iskorišćavanju djece i mladih sa kojima organizacija radi i odgovorna je za osiguranje zaštite.
- » Konsultuje se sa čelnicima i liderima organizacije u vezi sa svim slučajevima, kako bi se donijela najprihvatljivija rješenja u najboljem interesu djeteta i mladih.
- » Ako se to smatra potrebnim, a na osnovu evaluiranog slučaja, saraduje u cilju rješavanja i/ili upućivanja bilo kojeg prijavljenog problema unutar organizacije i nadležnih državnih struktura (opština, policija, istražna tijela, socijalne službe).
- » Saraduje na svakom slučaju za koji se dostave informacije, ali on/ona nema dužnost i neće preuzeti odgovornost za istraživanje ili pokušati da istraži tvrdnji o zlostavljanju ili zanemarivanju, i neće odlučiti o tome je li određeno dijete zlostavljano ili ne. Istraga slučaja je dužnost odgovarajućih specijalizovanih državnih organa.
- » Ostaje u kontaktu sa roditeljima/zakonskim starateljima i informiše ih o svakoj zabrinutosti u

³³ U skladu sa programima i projektima, organizacija ne daje odgovornost pojedincu, već određenoj strukturi (ključnom bordu) za praćenje bezbjednosti djece i omladine, tako da može da upravlja i procjenjuje svaki podatak ili iskaz u vezi sa kršenjem bezbjednost djece i mladih.

vezi sa sigurnošću djece i mladih. On/ona se bavi žalbama roditelja i zakonskih zastupnika i drugih osoba u vezi sa neprimjerenim i/ili nasilnim ponašanjem prema djeci i mladima u roku određenim za rješavanje žalbi. On/ona poštuju zahtjev djece/mladih ili porodice da ne dijele povjerljive informacije sa drugima, bez obzira na situaciju.

- » Kreira i vodi bazu podataka o zabilježenim incidentima, postupcima i rješenjima.
- » Vodi dokumentaciju i vodi računa o pristupu istoj vodeći računa o načelu povjerljivosti.
- » Pomaže osoblju i drugim osobama koje rade sa djecom da razumiju svoje dužnosti i odgovornosti za prijavljivanje u slučaju sumnje.
- » Priprema informacije i izvještaje za upravljačke strukture organizacije.

» Procedure prijavljivanja zlostavljanja

Zlostavljanje djece često je teško utvrditi i može se pojaviti u raznim oblicima. Važno je naglasiti da nijedan pojedinačni pokazatelj ne bi trebalo da bude sam po sebi uvjerljiv dokaz zlostavljanja ili zanemarivanja. Svi znakovi i simptomi moraju se ispitati u kontekstu situacije u kojoj se nalazi dijete. Mora se uzeti u obzir i djetetov socijalni i porodični kontekst, jer zlostavljanje djece nije ograničeno na bilo koju društveno-ekonomsku grupu, pol ili kulturu³⁴.

Iako je važno uvijek biti otvoren za sva moguća objašnjenja za fizičke ili bihevioralne znakove zlostavljanja, skup više znakova ili određeni šablon vjerovatno će ukazivati na zlostavljanje.

» Faktori koji predstavljaju razumnu osnovu za zabrinutost:

- » Specifična naznaka ili otkriće djeteta koje je zlostavljano;
- » Priča osobe ili osoba koje su vidjele zlostavljanje djeteta;
- » Dokazi, kao što su povreda ili ponašanje koji su u skladu sa zlostavljanjem i vjerovatno ne bi bili prouzrokovani na drugi način;
- » Uočena povreda ili ponašanje koje je u skladu sa zlostavljanjem i sa „nevinim objašnjenjem“, ali gdje postoje potkrepljujući pokazatelji koji ukazuju na to da bi to mogao da bude slučaj zlostavljanja, npr. obrazac povreda; malo vjerovatno objašnjenje; druge naznake zlostavljanja ili disfunkcionalnog ponašanja;
- » Retrospektivno prijavljivanje zlostavljanja djece od strane odrasle osobe;
- » Preuzimanje dječje pornografije sa interneta.

Svaka tvrdnja ili zabrinutost zbog zlostavljanja djeteta mora biti ozbiljno tretirana, te je stoga važno da svako ko iskaže takvu zabrinutost slijedi procedure prijavljivanja zlostavljanja. Svi zahtjevi se rješavaju najozbiljnije, nepristrasno i uz najveću povjerljivost. Propust da se pruže informacije, odgađanje ili sprečavanje objavljivanja informacija, može dovesti do zlostavljanja i iskorišćavanja djeteta/mladih i, u nekim slučajevima, za njih može imati i opasne posljedice po život.

Zaposleni i druge osobe koje iz različitih razloga dolaze u kontakt sa djecom i mladima imaju obavezu da:

- » Obavijeste koordinadora/strukturu o navodnom uznemiravanju djeteta i mladih (potencijalnom ili potvrđenom) ispunjavanjem posebnog obrasca koji je dostupan u kancelariji koordinatora.
- » Objave u pisanom obliku jesu li sumnje ili zabrinutosti zbog zlostavljanja djece i mladih utvrđene tokom njihovog rada ili su ih drugi prijavili.
- » Dostave sve materijalne dokaze koje posjeduju, ali i da navedu podatke o osobi koja im je otkrila informacije, ko god da je to, dijete ili mlada osoba, član osoblja ili neka treća osoba.
- » Na znakove koji upućuju na to da su dijete ili mladi povrijeđeni i da im treba pomoć,

³⁴ Politike i postupci koji podržavaju zaštitu djece u DCU „Čuvanje djece“.

- osoblje i volonteri odmah prijavljuju situaciju koordinatoru (ili odgovarajućoj strukturi).
- » Anonimne pritužbe, uprkos tome što ih je teško riješiti, neće se ni na koji način ignorisati, jer su sigurnost i blagostanje djeteta glavni razlog i preokupacija u svim slučajevima. Svaku sličnu žalbu u vezi sa neprimjerenim ponašanjem koje su usvojili pojedinci unutar ili izvan organizacije, treba dostaviti koordinatoru kako bi bila obrađena.
 - » Ako se procijeni da je zabrinutost utemeljena, slučaj se prijavljuje državnim strukturama radi istrage i dokazivanja osude.
 - » Sve navode o zlostavljanju uvijek treba shvatiti ozbiljno. Pokazatelji zlostavljanja nisu nužno činjenice.
 - » Navodi o zlostavljanju ili šteti, čak i nakon određenog vremenskog perioda, moraju se uzeti u obzir i prijaviti državnim strukturama.
 - » Bez obzira na prirodu upućivanja i na koga se navodi odnose, preduzimaće se odgovarajuće mjere za zaštitu djece i mladih. Preduzimaju se mjere kako bi se saznalo šta se dogodilo djetetu ili mladima, kako bi oni mogli da dobiju odgovarajuću njegu, liječenje i pomoć u savladavanju traume.
 - » Dijete koje je zlostavljano ili je doživjelo nasilju može izgubiti samopoštovanje, može se osjećati bespomoćno i bezvrijedno. Procjena potrebne pomoći djetetu ili mladima pogođenim incidentom biće odmah urađena. To može uključivati i medicinsku procjenu i psihološki tretman.
 - » Koordinator će biti odgovoran za kontaktiranje djeteta ili mladih (ili zakonskog staratelja) i informisanje o incidentu i pruženoj pomoći. On/ona treba da sastavi obrazloženje kako bi dokumentovao/la detalje incidenta. Najbolji interes djeteta treba uzeti u obzir tokom cijelog procesa.

» Neosnovana izjava o zloupotrebi, povređivanju ili iskorišćavanju

- » U slučajevima kada su zaposleni, volonter ili saradnik namjerno podnijeli neistinitu žalbu o zlostavljanju ili ako je žalba zlonamjerna prema bilo kojoj drugoj osobi, uz sve administrativne mjere koje se preduzimaju, predmet se upućuje na razmatranje nadležnim državnim organima.
- » Disciplinske mjere i obavještanje državnih organa pokrenuće se i primijeniti na svaku osobu koja je žrtva nekog drugog putem neosnovanog prigovora o zlostavljanju, povredi ili iskorišćavanju.

» Zaštita povjerljivosti i privatnosti.

Organizacija je posvećena osiguravanju prava djece i mladih na povjerljivost.

- » Kako bi se zaštitilo dijete, sve informacije treba obrađivati pažljivo i razumno, te ih treba raspravljati samo sa osobama koje imaju pristup zaštićenim informacijama.
- » Osoba na čelu organizacije odgovorna je za sastavljanje popisa pojedinaca koji imaju pristup povjerljivim informacijama i vrsti informacija koje se mogu dijeliti u svakoj situaciji.
- » Dijeljenje ili korišćenje informacija o djetetu mlađem od 18 godina mora biti dopušteno samo ako se roditelji/zakonski staratelji o tome informišu i daju svoj pristanak. U svakom slučaju, poštuje se zahtjev u vezi sa dijeljenjem informacija djece i mladih ili članova njihovih porodica. Izuzetak od ovog opšteg pravila donosi se samo u posebnim slučajevima koji se odnose na sigurnost ili sprečavanje krivičnog djela, na osnovu odluke upravnog odbora.
- » Izvještaji o incidentima i dosijeima povrijeđene, zlostavljane i iskorišćavane djece i mladih trebalo bi da budu dobro čuvani i treba da im se dá ograničen pristup, i ne bi trebalo da se koriste u bilo koje druge svrhe.
- » Situacije koje su se dogodile ili za koje se pretpostavlja da su se dogodile, imena i drugi podaci o identitetu uključenih osoba, ne bi trebalo da se saopštavaju izvan grupe koja je uključena u proces, dok se slučaj ne razjasni.

- » Ako ograničavanje pristupa informacijama zbog situacije zlostavljanja, iskorišćavanja može dovesti dijete do daljeg rizika od zloupotrebe ili povrede, informacije treba pažljivo dostaviti upozoravajući roditelje ili zakonske staratelje djeteta/mladih.
- » Kada je ugrožena sigurnost i blagostanje djece i mladih, ne može se osigurati potpuna povjerljivost. Djelujući zbog interesa i u korist djece, ovaj slučaj ne bi trebalo da se smatra kršenjem povjerljivosti.

» **Preporučuje se da standardni obrazac za izvještavanje sadrži:**

- » Podatke o osobi koja je prijavila problem.
- » Objašnjenje je li osoba koja izvještava bila svjedok zlostavljanja ili je informisana od strane drugih o zabrinutosti djeteta ili mladih.
- » Detaljan opis incidenta koji se dogodio, uključujući datum, vrijeme i tačnu lokaciju, učesnike ili osumnjičene.
- » Podatke o djetetu ili mladima koji su oštećeni ili su bili izloženi riziku od povrede/zlostavljanja.
- » Informacije o osobi koja je prouzrokovala štetu svojim postupcima i ponašanjem prema djetetu/mladima.
- » Komentare djeteta/mladih o incidentu i osoba koje znaju detalje u vezi sa incidentom ili su bile prisutne. Komentari se daju korišćenjem stvarnih riječi koje je dalo djetete/mlada osoba.
- » Opis vidljivih povreda, znakova ponašanja, indirektnih nagovještaja (nemojte fizički pregledati dijete).
- » Detalje o svakom svjedoku.
- » Pojediniosti o bilo kome ko je konsultovan i informacije dobijene od njih.
- » Ako izvještaj napravi neko drugi u ime djeteta, onda bi on trebalo da bude formulisan tako da odražava djetetove riječi.
- » Djetetov pogled na situaciju.
- » Podrška koja je pružena djetetu.
- » Zapisi i kontakti roditelja/zakonskog staratelja, njihovi komentari o tome jesu li bili kontaktirani i kako ih kontaktirati.
- » Dalji koraci intervencije za rješavanje situacije i rehabilitaciju djeteta i mladih.

Popunjeni obrazac za izvještavanje, sve bilješke, intervjui ili komentari u trenutku otkrivanja/izvještavanja o navodnoj ili stvarnoj zloupotrebi čuvaju se u svrhu zaštite djeteta i mladih.

10.3. Kodeks ponašanja i etike za zaposlene koji pružaju usluge romskoj i egipćanskoj djeci i mladima

Kodeks ponašanja i etike ARSIS-a predstavlja opšti okvir ponašanja za sve odrasle osobe u kontaktu sa djecom. On je smjernica za razumijevanje onoga šta predstavlja prihvatljivo ponašanje i praksu u radu sa djecom i mladima. Kodeks ponašanja i etike ključni je element politike zaštite djece u organizaciji, a osoblje treba da ga se pridržava i da ga poštuje. Ovaj kodeks ukazuje na slučajeve ponašanja ili prakse koji nisu prihvatljivi pri radu sa djecom i mladima. Kada se kodeks pravilno implementira, on smanjuje i ograničava rizik od zlostavljanja djece i mladih.

Kodeks ponašanja i etike ima za cilj:

- » Podržavanje i jačanje ljudskih prava djece i mladih i obezbjeđivanje njihove sigurnosti,
- » Pružanje smjernica zaposlenima NVO i utvrđivanje očekivanja u vezi sa prevencijom, rješavanjem, upućivanjem i upravljanjem slučajevima djece i mladih koji su identifikovani

kao ugroženi ili se sumnja da su u riziku da to postanu;

- » Smanjenje rizika od zlostavljanja djece i mladih kroz sprovođenje standarda zapošljavanja i odabira osoblja.
- » Smanjenje rizika od zlostavljanja djece i mladih kroz razvoj otvorene i savjesne kulture upravljanja.

Ponašanje: Svi zaposleni u nevladinim organizacijama i druge osobe koje rade sa djecom i mladima imaju obavezu da:

- » Tretiraju djecu i mlade sa dužnim poštovanjem i posmatraju ih kao osobe od vrijednosti, da imaju razumijevanje za djecu i mlade u kontekstu njihove kulture, religije i nacionalnosti;
- » Rade sa djecom i mladima i pokazuju duh saradnje i partnerstva utemeljenih u povjerenju i uzajamnom poštovanju;
- » Rade sa djecom i mladima na način koji identifikuje i promovise njihove sposobnosti i vještine i razvija njihov potencijal;
- » Saslušaju i cijene stavove djece i mladih i razmisle o njima ozbiljno;
- » Pomognu u osnaživanju djece i mladih promovisanjem njihovih prava i podizanjem njihove svijesti o ljudskim pravima;
- » Pažljivo slušaju i poštuju ideje i misli djece i mladih;
- » Podstaknu djecu i mlade da učestvuju u procesu donošenja odluka koji utiču na njih;
- » Osiguraju da se djeca i mladi smatraju faktorima u razvoju zdravlja, sigurnosti i blagostanja, kao i da rade u njihovom najboljem interesu;
- » Osiguraju da su potrebe djece i mladih identifikovane i ostvarene kad god je to moguće;
- » Osiguraju podršku i zaštitu djece i mladih u slučajevima kada su uočene sumnje, izjave ili dokazi o njihovom zlostavljanju;
- » Identifikuju, prijave i riješe svaki slučaj kada postoji sumnja ili ugrožavanje tjelesnog i psihoemocionalnog integriteta djece i mladih.

Etika zaposlenih i drugih u kontaktu sa djecom i mladima:

- » Ne smije se koristiti nikakva fizička ili psihička kazna protiv djece i mladih.
- » Ne smije se n abilo koji način promovisati nasilno ponašanje.
- » Nikakav seksualni odnos ne smije biti dopušten.
- » Zaposleni ne bi trebalo da bude pozvan u nečiji smještaj ili da ostaje do kasno uveče u istoj prostoriji sa djetetom/mladom osobom bez prisustva kolega ili članova porodice;
- » Ne bi trebalo da bude aktivnosti sa zaposlenim osobama koje bi djeca i mladi inače mogli sami da obavljaju, kao što je: kupanje, svlačenje, odlazak u toalet, itd.
- » Ništa ne bi trebalo da navodi djecu i mlade da učestvuju u aktivnostima koje bi mogle da dovedu do nezakonitih radnji.
- » Djecu i mlade ne treba kriviti, ponižavati, maltretirati, degradirati ili uključivati u emocionalno zlostavljanje.
- » Povlašćeni položaj nekog od djece/mladih ne smije da bude povod za diskriminaciju drugih članova te iste populacije.
- » Slike djece (fotografije, video snimci, itd) koje ponižavaju njihovo dostojanstvo se ne smiju prikazivati.
- » Trebalo bi izbjegavati sve kompromitujuće i/ili potencijalno ranjive situacije koje dovode koji dovode do sumnje i optužbe.
- » Tokom posjeta porodicama, na sastancima, u razgovorima i na putovanjima sa djecom i mladima, potrebno je preduzeti mjere kako bi se tokom tog procesa poštovalo pravilo o svim gore navedenim načelima.

10.4. Zaštita djece i mladih kroz odabir osoblja (smjernice i procedure za nevladine organizacije)

Kreirane Smjernice namijenjene su organizacijama, ustanovama ili pojedinicima koji rade sa romskom i egipćanskom djecom i/ili su u kontaktu sa njima. One mogu poslužiti kao instrument za sve one koji pružaju socijalne usluge ovoj kategoriji stanovništva, ukazujući im na željene procedure i aktivnosti koje su se pokazale kao uspješne. Takođe, cilj Smjernica jeste da se pomogne nevladinim organizacijama odabiru osoblja za rad sa ovom kategorijom.

» Proces zapošljavanja

Proces zapošljavanja je važan proces jer kvalitet zaposlenih direktno utiče na efikasno funkcionisanje i razvoj organizacije. Zapošljavanje se bazira na načelu jednakih mogućnosti, nediskriminacije i jednake zastupljenosti, zasluga, transparentnosti i profesionalnosti, te nepristrasnog takmičenja vrijednosti, vještina i sposobnosti svakog kandidata.

Zapošljavanje je proces koji treba da bude transparentan u svim svojim fazama. Proces započinje kreiranjem i objavljivanjem slobodnog radnog mjesta. U skladu sa procedurama, konkursi za slobodna radna mjesta trebalo bi da budu objavljeni u dnevnim novinama, na internet stranicama i drugim mjestima. Obavještenje treba proslijediti svim izvorima koji mogu osigurati potencijalne podnosiocima zahtjeva. Ako se potencijalni kandidati ne informišu o mogućnostima zaposlenja, svi ostali aspekti selekcionog procesa postaju besmisleni.

Oglas za slobodna radna mjesta treba da bude upućen svim zainteresovanim stranama i ne bi trebalo da bude ograničen na povlašćene pojedince ili grupe. Otvorena i transparentna objava omogućava da se prijavi više kvalifikovanih osoba, te se stoga može napraviti više izbora kako bi se pronašao najprikladniji kandidat za oglašeno radno mjesto.

» Postupak izbora

Odabir kandidata sprovodi se poštujući sve faze procesa. Uspostavlja se komisija za izbor, koja ispituje sva dokumenta podnosilaca zahtjeva, a kasnije, na osnovu unaprijed određenog sistema ocjenjivanja, sastavlja uži izbor kandidata koji ispunjavaju kriterijume. Nakon toga se sprovede pismeni testovi i intervjui, a na kraju tog procesa proglašava se pobjednik. To je proces koji se mora pravilno razvijati u svim fazama, bez zanemarivanja ili potcjenjivanja bilo kog kandidata. Organizacija bi trebalo da uzme u obzir da je komisija za izbor sastavljena od ljudi sa visokim moralnim integritetom, specijalista i stručnjaka na polju zaštite djece i mladih i stručnjaka na polju dječjih prava, tako da može garantovati izbor koji osigurava najveću pažnju za zaštitu djece i mladih.

Postoji nekoliko važnih trenutaka u procesu izbora kandidata koje organizacija treba da evaluiira u najvećoj mogućoj mjeri. Komisija za izbor, koju je organizacija ovlastila da preuzme cjelokupni proces, trebalo bi da provjeri sva podnesena dokumenta svakog podnosioca zahtjeva u užem izboru.

» Provjera dokumenata i ličnih podataka kandidata³⁵

Provjera dokumenata i ličnih podataka kandidata sprovodi se putem državnih i institucionalnih kanala i može se smatrati drugim filterom koji osigurava odabir najprikladnijeg kandidata za slobodno radno mjesto.

³⁵ Dostavljanjem obrazaca organizaciji podnosilac prijave potvrđuje autentičnost ličnih podataka i potpisuje izjavu da je u potpunosti svjestan razloga njihove obrade, pretpostavljajući da se oni obrađuju samo za internu upotrebu organizacije za svrhe aplikacije, a potom se čuvaju i smatraju povjerljivim. U svakom slučaju, organizacija mora osigurati da kandidat koji se prijavi na konkurs dobije pravo na potpun pristup dostupnim informacijama i, između ostalog, osigurava da putem zahtjeva upućenog organizaciji zatraži upoznavanje sa brisanjem ili ispravljanjem ovih podataka.

Potvrđivanjem dokumenata, organizacija osigurava da kandidati nisu preduzeli nikakve administrativne mjere protiv njih ili bilo koju posebnu istragu slučajeva zlostavljanja, nasilja ili iskorišćavanja djece i mladih. Potvrda o nekažnjavanju od posebne je važnosti u interesu zaštite djece ili mladih. Ovaj dokument, jednom provjeren zbog njegove autentičnosti, prva je garancija da kandidat ima pravo da radi sa djecom i mladima i da ne predstavlja potencijalni rizik za njih ako ga zaposle. Nijedan kandidat ne bi trebalo da bude uključen u užu listu ako ovaj dokument ne ulazi u njegovu aplikaciju. Ako u spisu nema potvrde iz krivične i sudske evidencije, kandidat treba da bude dikvalifikovan. Ovaj pristup služi samo zaštiti djece i mladih i ni u kojem slučaju ne smije se smatrati diskriminativnim i ne utiče na jednakost.

Komisija za izbor mora da odradi provjeru referenci i provjeru kandidata kod prethodnih poslodavaca. Imajući u vidu da će osobe raditi sa djecom i mladima i to sa onima u riziku, neophodno je sprovesti sve mjere kako bi se utvrdilo da li kandidat zadovoljava sve profesionalne, al i vrijednosne standarde.

Sve kazne i/ili administrativne istrage zbog zlostavljanja djece, pedofilije, trgovine ljudima, porodičnog nasilja ili drugih srodnih krivičnih djela rezultiraće automatskim isključenjem kandidata iz procesa.

» Izbor kandidata

Postupak izbora nikada neće biti sproveden samo na osnovu ocjene podnesenih prijava. Komisija za izbor treba da koristi odgovarajuće prakse za odabir najboljih ljudi iz velike grupe visoko kvalifikovanih kandidata. Testovi i intervjui su prakse koje pomažu u odabiru najprikladnijeg kandidata. Najčešća tehnika odabira je formalni intervju, kombinovan, kada se to smatra potrebnim, sa drugim tehnikama evaluacije koje organizacija ocjenjuje prikladnim za odabir odgovarajućeg kandidata za rad sa djecom i mladima koji su izloženi riziku. One uključuju i drugu rundu intervjua, razne pisane testove kao što su testovi ličnosti, provjere vještina, itd.

» Etičke i profesionalne vrijednosti koje utiču na proces izbora

Postupak odabira zaposlenih koji će raditi sa ugroženom djecom i mladima ne može proći bez ocjene etičkih i profesionalnih vrijednosti kandidata. Komisija za izbor trebalo bi da omogući ovu procjenu uz pomoć različitih tehnika, ali smatramo da su neke vrijednosti koje kandidati moraju imati i koje proizilaze iz politike zaštite djece i mladih, protokola o čuvanju djece i sigurnost mladih, te kodeks ponašanja i etike, sažete na sljedeći način:

- » Ne smiju biti uključeni i/ili osumnjičeni za učestvovanje u bilo kojoj situaciji diskriminacije ili zlostavljanja.
- » Treba da imaju pozitivan i nediskriminativni pristup ugroženoj djeci i mladima.
- » Treba da imaju visoki moralni integritet, snažnu ličnost i zrelost kako bi savladali probleme i upravljali rizičnim situacijama.
- » Njihove vrijednosti i stavovi trebalo bi da budu u skladu sa vrijednostima organizacije za zaštitu djece i mladih.
- » Treba da imaju potrebne kvalifikacije i iskustvo za rad sa djecom i mladima u riziku.
- » Treba da budu iskusni u radu sa djecom i mladima u riziku.
- » Treba da budu dobro upoznati sa zakonodavstvom za zaštitu djece i mladih.
- » Obavezno je da dobro poznaju politiku zaštite djece i mladih, protokol o sigurnosti djece i mladih, kodeks ponašanja i etike, procedure za zaštitu djece i mladih od zlostavljanja, nasilja i iskorišćavanja.

» Zaključci

Na kraju cjelokupnog procesa, nakon objave pobjednika i proglašenja odluke o njegovom imenovanju, organizacija mora zahtijevati od zaposlenog, pored svih drugih zakonskih obaveza podrazumijevanih od strane angažovanog osoblja, sljedeće:

- » Da prihvati politiku zaštite djece i mladih organizacije i da je potpiše u skladu sa tim.
- » Da prihvati da će tokom njegove/njene radne prakse u potpunosti raditi u skladu sa cjelokupnim zakonodavstvom kojim se garantuje zaštita i razvoj djece i mladih, kodeksom ponašanja i etike, protokolom o sigurnosti djece i mladih i svim ostalim strateškim dokumentima organizacije.

10.5 Profesionalni kodeks za romsku i egipćansku djecu i mlade i davaoce usluga (ključne kvalifikacije, zadaci i potrebne vještine za praktičare i treće strane koje pružaju usluge romskoj i egipćanskoj djeci i mladima)

Generalna je preporuka da zaposleni u nevladinim organizacijama koji rade sa romskom i egipćanskom djecom i mladima i djecom i mladima u riziku, budu stručnjaci iz oblasti socijalnog rada (socijalni radnici, psiholozi, sociolozi, itd), kao i osobe iz polja obrazovanja. Oni bi trebalo da imaju radno iskustvo od najmanje dvije godine na području pružanja socijalnih usluga. Zaposleni u nevladinim organizacijama koji rade sa romskom i egipćanskom djecom i mladima u riziku treba da se pridržavaju svih odgovornosti kako je navedeno u nastavku. Oni su odgovorni da:

- » Očuvaju lični i profesionalni integritet, razviju vještine i znanja te doprinesu razvoju usluga, politika i razmišljanja za djecu i pomoć mladih Roma i Egipćana;
- » Osiguraju da se sve aktivnosti koje se preduzimaju u vezi sa djecom i mladima iz grupe Roma, Egipćana i rizičnih grupa vode na osnovu načela zaštite i poštovanja ljudskih prava;
- » Pruže pomoć svakom djetetu i mladom Romu i Egipćaninu, sprečavajući sve moguće probleme ako je to moguće i osiguravajući zaštitu kada je to potrebno, kao i pružanje pomoći i rehabilitacije, sa ciljem uklanjanja ili rješavanja nastalih problema;
- » Se protive svakom obliku diskriminacije, ugnjetavanja ili iskorišćavanja prema djeci i mladim Romima i Egipćanima i da zaštite njihova ljudska prava;
- » Osiguraju da se korisnik usluga osjeća cijenjenim, da ima osjećaj vrijednosti i da se ne osjeća diskriminisano ili izdvojeno;
- » Osiguraju da djeca i mladi budu zaštićeni i vode siguran život te da im se pruža odgovarajuća zdravstvena zaštita i psihosocijalna podrška ako je to potrebno;
- » Osiguraju da će sve naknadne odluke biti donesene u dogovoru sa djecom i mladima, u njihovom najboljem interesu;
- » Osiguraju da su sve informacije koje dobijaju djeca i mladi povjerljive i da nikada neće biti korišćene na njihovu štetu;
- » Doprinesu pronalaženju trajnog rješenja za najbolji interes djece i mladih;
- » Omoguće optimalan razvoj i rast svakog pojedinog djeteta ili mlade osobe da postižu svoj potencijal u svim aspektima.³⁶

³⁶ Međunarodna mreža za brigu o djeci i omladini (CIC-Net).

» Zaposleni koji vode predmet/slučaj

Preporučuje se da su zaposleni koji vode predmet kvalifikovani profesionalci u socijalnom radu i da imaju sertifikat odgovarajućih državnih institucija. Treba da budu obučeni za upravljanje slučajem i da imaju dobro iskustvo u tome. Ako nemaju iskustva iz različitih razloga, NVO preporučuju da dobiju podršku kroz obuku tokom procesa upravljanja. Nivo kvalifikacija i profesionalne vještine osobe koja vodi predmet/slučaj glavni su faktori koji utiču na rješenje/ishod slučaja, a koji su u skladu sa dobro utvrđenim uslovima i standardima usluga.

Osobe koje vode predmet/slučaj:

- » Treba da daju procjenu fizičkog i psihičkog stanja djece/mladih osoba; osiguraju potrebnu zdravstvenu i psihološku zaštitu ako je to potrebno.
- » Treba da djeluju u najboljem interesu djece i mladih u riziku.
- » Trebalo bi da razviju intervju ili dijalog sa djetetom/mladom osobom u riziku u prisustvu psihologa ili druge nevladine organizacije.
- » Treba da slušaju i identifikuju sve zabrinutosti djece i mladih na najbolji mogući način.
- » Zaposleni treba da koriste prikladnu i dobro kontrolisanu komunikaciju sa korisnikom koja poštuje njegovo dostojanstvo, kulturu i tradiciju. Njihova verbalna i neverbalna komunikacija ne bi trebalo da otkrije nikakvu diskriminaciju korisnika ili povrijedi njegov ponos.
- » Treba da se pobrinu da informacije, posebno one o osjetljivim pitanjima, budu povjerljive.
- » Trebalo bi da uključi treću osobu samo ako se mladi korisnik u potpunosti slaže sa tim. Treće lice može biti iz odgovarajuće državne institucije ili predstavnik alternativnih službi.
- » Treba da napišu detaljne bilješke o problematičnim pitanjima i rasprave sve moguće alternative za rješavanje problema sa korisnikom.
- » U slučajevima kada nije potrebno prisustvo korisnika, zaposleni NVO koji se bavi tim problemom treba da kontinuirano pruži informacije korisniku o postupcima i napretku koji je učinjen.
- » Prema specifičnim karakteristikama problema, oni bi trebalo da se obrate ili prijave nadležnim privatnim ili javnim institucijama i strukturama i da ih podstaknu na rješenje slučaja.
- » U slučajevima kada su u kontaktu/sukobu sa zakonom, trebalo bi da olakšaju pružanje besplatnih psihosocijalnih usluga.
- » U slučajevima kada se primijeti zlostavljanje, seksualno iskorišćavanje ili bilo koji drugi oblik iskorišćavanja i kada je vjerovatnije da će se sukobi pogoršati u zajednici ili porodici, zaposleni je dužan da prijavi slučaj odgovarajućim strukturama.
- » Treba da dokumentuju sve postupke koji su slijedili i arhiviraju sve dokumente koji su relevantni za slučaj kojim se upravlja.

11. Bibliografija

- » Decenija inkluzije Roma u Albaniji - PKV 2010-2015.
- » Najbolje prakse za integraciju Roma (BPRI): Regionalni izvještaj o antidiskriminaciji i učestvovanju Roma u lokalnom odlučivanju, 29. 05. 2013.
- » Izvještaj o položaju Roma i Sinta u području OEBS-a, OEBS, Visoki povjerenik za nacionalne manjine.
- » Položaj Roma u 11 država članica EU (2012).
- » Elisabeta Osmanaj: „Pravo na obrazovanje romske zajednice u okviru integracije Republike Albanije u EU“.
- » Ljudska prava Roma i migratornih zajednica u Evropi, Savjet Evrope, februar 2012 (www.commissioner.coe.int).
- » Zabrinutosti UN zbog situacije Roma u Srbiji i Crnoj Gori.
- » Maestral mapiranje i analiza.
- » Izvještaj o statusu „Implementacija akcionog plana za poboljšanje situacije Roma i Sinta unutar područja OEBS-a“, Skoplje, decembar 2010.
- » Akcioni plan organizacija za unapređenje položaja Roma na Zapadnom Balkanu.
- » Smjernice o zaštiti prava djece žrtava trgovine ljudima u Evropi.
- » http://ec.europa.eu/governance/social-ngos_en.pdf.
- » Međunarodna mreža za pomoć djeci i mladima (CYC-Net).
- » EU, UNICEF - Protokol o zaštiti rada djece, Albanija 2015.
- » OEBS - Vodič kroz procedure za identifikaciju, trenutnu pomoć i upućivanje djece koja su u uličnoj situaciji, Tirana 2015.
- » UNDP - Studija procjene potreba Roma i Egipćana u Albaniji, Tirana, 29. 02. 2012.
- » Studija procjene potreba romskih i egipćanskih zajednica u Albaniji, Tirana, 29. 02. 2012
- » Tijana Joksić: Diskriminacija Roma u odgovoru Vlade Srbije, 18. 06. 2015.
- » Izvještaj o položaju Roma i Sinta na području OEBS-a, decembar 2010.
- » Praktični vodič za nevladine organizacije kako bi se spriječila diskriminacija romske zajednice NET-KARD.
- » Kako implementirati standarde - Koalicija za sigurnu djecu (www.keepingchildresafe.org.uk).
- » UNDP, INSTAT - Romi i Egipćani u Albaniji: sociodemografski i ekonomski profil na osnovu aprilskog cenzusa 2011, 2015. godine.
- » Izvještaj o procjeni potreba Srbije -Ana Popović, Jelena Stanković, oktobar 2013.
- » Potpuni tekst Završnih primjedbi Komiteta UN (dostupan na: http://www.ohchr.org/tbru/cescr/Serbia_and_Montenegro.pdf).
- » Zajednički memorandum o stanju ljudskih prava Roma u Srbiji i Crnoj Gori,
- » Pripremili su ERRC i beogradska kancelarija visokog povjerenika UN za ljudska prava (dostupno na: <http://www.errc.org/cikk.php?cikk=333>).
- » Priručnik za škole za zaštitu djece - Fondacija Terre des hommes, Švajcarska,
- » Austrijska razvojna saradnja.
- » Savjet Evrope „Zaštita prava Roma i migratornih zajednica“ (www.coe.int/roma).

- » Veći angažman za zajednice Roma, Aškalija i Egipćana na Kosovu, Evropska unija, Priština, jun 2013.
- » Razvoj organizacija civilnog društva, održivost i uključivost u procese učestvovanja objavio PDCS, NVO Partneri Albanije za promjene i razvoj.
- » Međunarodna mreža za brigu o djeci i mladima (CYC-Net) (<http://www.cyc-net.org/profesija/pro-principles.html>).
- » Savjet Evrope, Ljudska prava Roma i migratornih zajednica (www.coe.int/roma).
- » Standardni operativni postupci za reintegraciju porodica, Retrak, maj 2013.
- » Albanska nacionalna agenda za dječja prava 2017-2020 (http://www.sidalbania.org/Mapping_roma_children_english_may_5_2012.doc)
- » Nacionalni akcioni plan za integraciju Roma i Egipćana 2016-2020. Albanija.
- » UNICEF i Centar za društvene i ekonomske studije, Identifikacija romske djece u Albaniji, 2011.
- » Položaj zajednica Roma, Aškalija i Egipćana na Kosovu, KFOS - SOROS, 2009.
- » Evropska komisija, Izveštaj o zdravlju Roma: Izveštaj o zdravlju romske zajednice, Zdravlje romske populacije i monitoring podataka i praćenje podataka prikupljenih u državama članica Evropske unije, april 2014. godine
- » Protokol o zaštiti djece: Albanija, 25. 02. 2015 (/ botime / fletore_zyrtare / 2015 / PDF-2015. / 33-2015.pdf)
- » O standardima usluga socijalne pomoći za djecu kojima je potrebna pomoć u javnim i nejavnim socijalnim centrima, Odluka br. 231 iz 20. 03. 2013, Albanija.
- » Međunarodni standardi o zaštiti djece, Direktoriat Evropske komisije za pravdu potrošača, Jedinica C. 1: Osnovna prava i prava djeteta - februar 2015.
- » Strategija za integraciju zajednica Roma, Aškalija i Egipćana na Kosovu,
- » Komponenta obrazovanja 2007-2017, Priština, jul 2007.
- » „Aktivna uloga neprofitnih organizacija u zaštiti ljudskih prava i sloboda putem ustavnih i pravnih instrumenata“ (Centar za pravno građanstvo Inicijative i Albanska akademija nauke), Tirana, 28. jun 2011.
- » Strategija za uključivanje zajednica Roma i Aškalija u kosovsko društvo 2017-2021.
- » Promovisanje i zaštita ljudskih prava Roma i drugih ranjivih grupa - Crna Gora, (IPA II) 2014-2020, Evropska komisija.

Konvencije, sporazumi i primjenjivi međunarodni dokumenti:

- » Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i njeni protokoli - 03. 09. 1953.
- » Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima.
- » Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima i njegovi protokoli.
- » Konvencija Ujedinjenih nacija o statusu izbjeglica, 1951, CAT.
- » Konvencija protiv mučenja i drugih okrutnih, nečovječnih ili ponižavajućih postupaka ili kazni, CDE.
- » Konvencija protiv diskriminacije u obrazovanju, 1960, CEDAW.
- » Konvencija UN o pravima djeteta.
- » Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena, 1979, CERD.
- » Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije, 1965.
- » Preporuka Parlamentarne skupštine 1596 (2003), „Stanje mladih migranata u Evropi“.
- » Konvencija Ujedinjenih nacija o pravima djeteta, CRS iz 1989. godine.
- » Konvencija o smanjenju apatridnosti, 1961.
- » Konvencija o zabrani i trenutnoj akciji za ukidanje najgorih oblika dječjeg rada, ILO C 182, 1999.

- » Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima.
- » Okvirna konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (01. 02. 1998).
- » Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (10. 04. 1997).
- » Protokol br. 12 o diskriminaciji (01. 04. 2005).
- » Direktiva o seksualnom zlostavljanju i iskorišćavanju djece (2011/93/EU).
- » EU program o pravima djeteta.
- » EU strategija za iskorjenjivanje trgovine ljudima 2012-2016, (COM (2012) 286 final).
- » EU smjernice za promovisanje i zaštitu prava djeteta.
- » EU forum o pravima djeteta 2012.
- » Evropski forum o pravima djeteta 2013.
- » Evropska platforma za inkluziju Roma.
- » Evropska konvencija o zaštiti djece od seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja (2007).

ANEKS 1: DOBRA PRAKSA³⁷

U 2009. godini, u okviru projekta „Razvoj sigurnosne mreže za zaštitu djece“, Švajcarska organizacija **Terre des hommes** uspostavila je jedinice za zaštitu djece (CPU) u Albaniji. Ove jedinice funkcionišu kao strukture unutar lokalne samouprave i preuzele su odgovornost za finansiranje. Jedinice za zaštitu koje se bave problemom zlostavljanja, zanemarivanjem, iskorišćavanjem i trgovinom ljudima kao oblicima diskriminacije. Djeca koju je osoblje CPU identifikovalo kao djecu u riziku ili koja imaju potrebu za zaštitom, dobijaju pomoć putem usluga koje su modelovane prema njihovim potrebama. Djeca Roma i Egipćana čine jednu od glavnih ciljnih grupa CPU (ali to nije jedina) i čine većinu korisnika usluga koje pružaju te jedinice.

Uspostavljanje i funkcionisanje jedinica za zaštitu djece u svim lokalnim samoupravama u Albaniji pokazale su se kao uspješna praksa zaštite djece. Praksa CPU u zaštiti djece razvijena je u skladu sa četvrtim vodičem ministarstava: „O načinima, oblicima saradnje i intervencijskim postupcima za pomoć djeci izloženoj riziku“³⁸ i Smjernicama za postupke identifikacije, trenutnu pomoć i upućivanje djece u uličnoj situaciji³⁹.

Ovi vodiči sadrže niz formata koji olakšavaju rad jedinica za zaštitu djece, drugih državnih institucija i nevladinih organizacija kako bi identifikovali i pružili podršku djeci i mladima u riziku. Neki od ovih formata (koji se nalaze u priložima u ovom vodiču) mogu se primijeniti na nevladine organizacije koje rade sa rizičnom djecom i mladima, čak i u drugim zemljama u regionu.

IZJAVA O SAGLASNOSTI SA POLITIKOM ZAŠTITE DJECE

Ja, dolje potpisani ... izjavljujem:

- 1) Da u prošlosti nisam kažnjavan zbog ponašanja koje je bilo suprotno brizi o djeci ili maloljetnicima, i da nikada nisam bio podvrgnut bilo kakvim administrativnim mjerama istrage u vezi sa krivičnim djelima ili ponašanjem koje ugrožava fizički ili psihički integritet djece;
- 2) Da sam primio i uzeo u obzir dokument koji se odnosi na Kodeks ponašanja (procedure zaštite djece i materijali za podršku) i da se obavezujem na poštovanje ove politike (ovaj dokument se stalno redefiniše, najnovija verzija će uvijek biti dostupna i svi će članovi osoblja biti adekvatno obaviješteni o bilo kojem razvoju događaja);
- 3) Da sam obaviješten da u slučaju sumnje na neodgovorno ponašanje prema djeci i suprotno politici zaštite koju je uspostavila nevladina organizacija, organizacija zadržava pravo da preduzme zaštitne mjere koje uključuju privremenu suspenziju;
- 4) Da sam obaviješten da će u slučaju dosljednih dokaza o postojanju ponašanja koja su u suprotnosti sa zaštitom djece pod mojom odgovornošću, organizacija preduzeti odgovarajuće administrativne i pravne mjere, bez ograničenja vremena ili mjesta, kako u zemlji gdje se navodno dogodio incident tako i u zemlji mog porijekla i/ili glavnog prebivališta;
- 5) Da sam obaviješten da će u slučaju prestanka ugovora/mandata zbog povrede fizičkog i/ili psihičkog integriteta djece, organizacija zadržati pravo da o tome obavijesti druge institucije/organizacije koje mogu tražiti informacije o mom profesionalnom angažmanu u okviru koji je regulisan pravom privatnosti i zaštite povjerljivosti.

³⁷ Najbolje prakse za integraciju Roma (BPRI): Regionalni izvještaj o antidiskriminaciji i učešću Roma u donošenju lokalnih odluka, 29. maja 2013.

³⁸ Protokol o zaštiti na radu za decu, EU, UNICEF, Albanija, 2015,

³⁹ Vodič za postupke identifikacije, trenutne pomoći i upućivanja dece u uličnoj situaciji, OEBS, Tirana, 2015.

Potpis (datum)

Potpis:

(Primjerak) Izjave o saglasnosti

Ovim putem sam saglasan da se pridržavam gorenavedenih odredbi Kodeksa ponašanja i etike. Razumijem da nepoštovanje Kodeksa može rezultirati stvaranjem sumnji ili raskidom mog ugovora o radu.

Ime i prezime:

Potpis: Datum

ANEKS 2: OBRAZAC ZA UPUĆIVANJE NA ZAŠTITU DJECE

Ovaj format treba da se koristi prilikom upućivanja i mora ga ispuniti ustanova ili pružalac usluga koji primaju uputnicu u odnosu na osobu koja upućuje.

OBRASCI ZA ZAŠTITU DJECE		
Ime i prezime / identitet djeteta:	Datum rođenja:	Pol:
Ime i prezime i adresa roditelja sa starateljstvom:	Lokacija djeteta / gdje živi dijete:	
Škola:	Ostale usluge u kontaktu sa djetetom (npr. zdravlje, itd.)	
Podaci o drugoj djeci kod kuće:		
Kratka porodična istorija (ako je poznata):		
Razlozi za upućivanje / zabrinutost:		
Progres / usluge pružene tokom posljednjih 7 dana:		
Podaci o imenu i kontaktu osobe koja započinje upućivanje:	Ime i kontaktni podaci osobe koja prima upućivanje:	Datum kada se upućuje:

Prilog II - Obrazac za procjenu rizika i analizu rizika

Ovaj obrazac treba upotrijebiti za bilježenje svih informacija primljenih tokom procesa evaluacije. Trebalo bi ga unaprijed podijeliti na sastanku multidisciplinarnе tehničke grupe. Neki dijelovi obrasca, na primjer nivoi rizika, moraju biti popunjeni na kraju sastanka.

OBRAZAC ZA PROCJENU I ANALIZU	
Ime i prezime djeteta:	Referenca identiteta:
Uzrast / Datum rođenja:	Pol:
Datum popunjavanja obrasca za procjenu i analizu:	Procjenu čine:
Porodicu čine / članovi porodice:	Adresa porodice:
Usluge / agencije u kontaktu sa djetetom:	Škola:
RAZLOG ZA UPUĆIVANJE	
Porodična pozadina / pregled skorije istorije / ključni događaji:	
Razvoj i blagostanje djeteta (fizičko, emocionalno, kognitivno, duhovno, itd, i bilo koje druge posebne potrebe - npr. invaliditet):	
Upoznavanje djeteta i njegov / njen odnos sa drugima (uključujući porodicu i prijatelje):	
Obrazovanje:	
Sposobnost roditeljstva i sposobnost suočavanja sa roditeljstvom:	
Porodične funkcije (odnosi i dinamika):	
Životni uslovi i ekonomska situacija / zaposlenost:	
Podrška porodice / zajednice:	

Prethodna istorija zloupotrebe:

Ako se upućivanje odnosi na specifične slučajeve zlostavljanja, koji je rezultat sprovedene istrage (ako je završena)

OPASNOSTI I RIZICI ZA DIJETE:

Mišljenja roditelja / staratelja:

Stavovi / želje djeteta:

Dodatni resursi / dostupna podrška:

Sve ostale informacije relevantne za ovaj problem:

Aneks 3 - Kućne posjete / analiza napomena u bilježnici

KUĆNE POSJETE / ANALIZA NAPOMENA U BILJEŽNICI

Ovaj je obrazac osmišljen kako bi pomogao zaposlenima da najbolje iskoriste kućne posjete pružanjem dobro strukturisanih informacija, da razmišljaju o informacijama dobijenim putem kućnih posjeta i kako sve to može uticati na blagostanje i zaštitu djeteta.

NAPOMENA - Kad se spominju roditelji, to se obično odnosi i na staratelje, ali i na djeda i baku ako djeca borave sa njima, kao i druge članove porodice.

DATUM VRIJEME:

PREZIME:

ZAPOSLENI:

Prisutne osobe:

	Ne postoji zabrinutost	Postoji neka zabrinutost	Postoji velika zabrinutost	Komentari / Bilješke
Fizičko okruženje				
Je li kuća prikladna za život? Na primjer, ima li dovoljno prostora? Ima li vode bez prekida / ima li wc-a? Je li dovoljno toplo?				
Je li kuća čista i uredna? Ima li ikakvih naznaka da bi mogla postojati opasnost za zdravlje djeteta?				
Postoji li prikladno mjesto za spavanje?				
Postoje li očigledne fizičke opasnosti i rizici (npr. čaše, noževi i oštri predmeti) ili su li izloženi prometnoj ulici?				
Postoje li igračke prikladne za uzrast djeteta?				

Opservacija i ponašanje djece			
Je li dijete obučeno na pravi način?			
Je li dijete čisto?			
Uzimajući u obzir uzrast djeteta, da li on/ona ima faze normalnog razvoja?			
Je li je djetetova interakcija sa vama prikladna, s obzirom na uzrast?			
Je li dječji govor i jezik u skladu sa njegovim uzrastom?			
Da li se dijete dobro igra i/ili provodi svoje vrijeme?			
Da li dijete slijedi uputstva / zahtjeve?			
Postoje li znakovi zlostavljanja kao što su modrice ili ožiljci?			
Postoji li ponašanje koje bi moglo biti zabrinjavajuće ili koje se ne može smatrati „normalnim“?			

Interakcija roditelja i djeteta			
Postoji li bilo kakva fizička ili srdačna ljubav između roditelja i djeteta?			
Da li roditelj daje pozitivne komentare o djetetu u njegovom/njenom prisustvu?			
Je li interakcija roditelja i djeteta u vidu roditeljskog vođenja (ili je u vidu apsolutne kontrole) ili roditelji dopuštaju opcije i izbore djetetu?			
Da li roditelji i dijete imaju kontakt očima?			
Čini li se da je odnos između roditelja i djeteta topao i prirodan (ili je dijete uplašeno ili oprezno)?			
Izgleda li dijete srećno?			
Čini li se da postoji značajna razlika u ponašanju ili stavu prema različitoj djeci u porodici?			
Ako kod kuće ima i druge djece, čini li se da je odnos između djece dobar i pravilan? Je li iko od njih bio nasilan prema drugima?			

Prezentacija roditelja / odraslih osoba			
Da li roditelj pokazuje nerealna očekivanja za dijete i njegovo ponašanje?			
Je li roditelj negativan prema djetetu ili se čini da je vrlo kritičan?			
Čini li se da roditelj ima kontrolu nad svojim ponašanjem ili izgleda kao da je pod uticajem droge, alkohola, itd?			
Ima li naznaka porodičnog nasilja?			
Ima li bilo kakvih znakova ili poteškoća u odnosu između odraslih kod kuće?			
Pominje li roditelj bilo kakvo ponašanje u vezi sa djecom koje može izazvati zabrinutost, npr. fizičko kažnjavanje?			
Postoji li išta „čudno“ ili zabrinjavajuće u pogledu roditeljstva što bi moglo ukazivati na prisutnost pitanja od važnosti, kao što su problemi mentalnog zdravlja?			
Je li roditelj bio agresivan ili je davao podršku tokom posjeta?			
NAKON POSJETE KUĆI			
Kakva je bila dinamika tokom posjete?			
Jeste li imali priliku da lično razgovarate sa djetetom? Ako jeste, imate li nešto da predložite na šta bi se trebalo fokusirati?			
Postoje li pitanja koja treba riješiti?			
Razmišljajući o kućnim posjetima koje ste odradili, jeste li zabrinuti za blagostanje i sigurnost djeteta? Mislite li da se suočava sa bilo kakvim rizikom? Ako je tako, onda navedite zašto to mislite.			

Aneks 4 - Obrazac analize napretka / individualni plan zaštite djece

FORMULAR ANALIZE NAPRETKA / INDIVIDUALNI PLAN ZA ZAŠTITU DJECE			
Ime i prezime djeteta:	Datum izrade plana:	Datum planirane analize napretka:	
Ime i prezime osoba koje ispunjavaju plan			
Osoba odgovorna za praćenje internog plana (do sprovođenja analize napretka):			
Plan u slučaju nesigurnosti: Koje će se akcije preduzeti ako se plan ne može sprovesti dok se ne omogući sljedeća analiza napretka ili ako se situacija djeteta promijeni?			
Molimo potvrdite da li su roditelji/dijete bili prisutni? (Ako nisu, kako su njihova mišljenja uzeta u obzir pri izradi plana?)			
Datumi prethodne analize:			
Napomena: Treba sprovesti analizu - Analiza br. 1 treba biti odrađena šest nedjelja nakon razvojnog plana, a zatim svaka tri mjeseca.			
Navedite potrebe identifikovane za svaku dimenziju. Molimo da obratite pažnju na analizu i procjenu i navedite pojedinosti o tome kako će se svaki faktor rizika smanjiti ili eliminisati.			
Dimenzije - Utvrđene su posebne potrebe.	Potrebne usluge za zadovoljavanje potreba	Odgovorna agencija i vremenski okvir	Ažuriranje tokom analize / promjene plana.
Potrebe za sigurnošću:			
Smještaj i osnovne potrebe:			
Zdravlje i potrebe za razvojem (uključujući fizičke, emocionalne i psihološke potrebe):			

Razvoj (uključujući fizičke, emocionalne i psihološke potrebe):			
Obrazovanje i vještine:			
Socijalni odnosi:			
Porodični odnosi (uključujući i način na koji će se kontakti čuvati ako je dijete isključeno iz porodice):			
Kultura / identitet:			
Potrebe za opuštajućim aktivnostima:			
Bilo koja druga vrsta potrebe (npr. savjetovanje, itd, kako bi se poboljšala situacija):			

Prilog V - Zatvaranje slučaja

Ovaj se obrazac mora popuniti i čuvati u datoteci kada se slučaj zatvori.

ZATVARANJE SLUČAJA	
Ime i prezime djeteta:	Matični broj:
Razlozi za upućivanje i datum upućivanja:	
Zašto je slučaj zatvoren? Kako se situacija promijenila (navedite određene informacije)	
Perspektive djeteta / roditelja u vezi sa zatvaranjem slučaja:	
Imena onih koji su učestvovali u odluci o zatvaranju predmeta:	
Datum zatvaranja slučaja:	

